

ВІСТНИК

ПОЛІТИКИ, ЛІТЕРАТУРИ Й ЖИТТЯ

Виходить що неділі. — Менших рукописей не звертаєть ся.
Адреса: Wistnyk, Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II, Tür 6.
Телефон: 13430. Чек. конто: ч. 107.090.

Передплата: річно—20 К., 10 карбованців; піврічно—12 К.,
6 карб.; квартално—6 К., 3 карб. Ціна поодинокого числа
50 сот., 50 шаг. Зміна адреси 50 с., 50 шаг.

V рік. Ч. 12.

Відень, 24-го марта 1918.

Ч. 195.

Очищення огнем.

Де не допомагають ліки, оздоровлює залізо,
Не допомагає залізо, — оздоровлює огонь.
Старе латинське лікарське правило.

Останні тижні внесли дуже багато в розясненне політичної ситуації, хоч перериви в телеграфічних і поштових зносинах, в діяльності преси і т. ин. дуже обмежують той матеріал, яким ми розпоряджаємо безпосередно. І в тім, напр., і боротьба великоросійських большевиків з Українською Республікою за сей час розкрила дуже значно свій властивий підклад, свої підстави, свій дійсний зміст. Піднята ніби в інтересах перемоги крайніх демократичних і соціалістичних гасел, а властиво — демагогічних кличів, над розважнішою, бо обрахованою на реальні наслідки роботою Української Центральної Ради та її правительства, вона все більше стає ясною в своїх реальних мотивах та завданнях, що зовсім не мають нічого спільного ні з соціалістичними, ні з демократичними завданнями.

З повною очевидністю виступає мотив боротьби національної в самій грубій і неприкрашеній формі, принаймні в заявах і висловах сірої салдатської маси. Для неї завдання сього походу „бити хохлів“, що по 250-літнім поневоленню наважили ся піднести голови та скинути з себе московську кормигу. Інтелігентніші провідники большевиків не виявляють так щиро дійсних національних мотивів, але з їх тактики виступає так само ясно се завдання: повернути назад в московську службу збунтованих українських підданих, а для того винищити культурні центри України й інтелігентні українські сили. Українців довлять, арештують, розстрілюють тільки за те, що вони Українці.

Се продовження під брехливими, демагогічними, большевицькими гаслами того самого завдання, на винищення українства, яке собі була поставила царська згряя жандармів і поєіпак з початком світової війни. І слідом за нею летять і тепер тихі бажання успіху від московської буржуазії, промисловців, фінансістів і дуже багатьох інших, як летіли слідом за жандармськими подвигами давніших літ від всіх тих, що про око людське умивали руки від участі в них або навіть робили більші або менші ефектні жести благородного обурення, а в серці молили Бога, щоб тим жандармам, поліцаєм і всяким иншим опричникам удалась їх брудна робота по викоріненню „українського сепаратизму“.

Московська буржуазія всяких сортів сподіваєть ся, що сим большевицьким „товаришам“ справді вдасть ся „вбити хохла“, і большевизм, перш ніж згинуть самому, підріже й кине під ноги московському капіталізови назад Україну з її хлібом, цукорцем, вуглем і иншими добрими річами. За се, вступивши у володіння по большевиках всею їх спадщиною, вона рада пробачити большевикам розстрілення

Кремля і всяких инших московських святощів, — аби тільки було урятованне для Москви володіння „полуднем“.

В сій погоні за утікачем з московської неволі — „хохлою“, в запалі боротьби з ним, большевицькі провідники без церемонії викинули старі гасла „права самоозначення народів аж до повного відділення“ і перешли ся у „федералістів“, — дуже оригінальних „федералістів“, які своїм завданням поставили „об'єднання демократії“, великоросійської й української, і очевидно — всякої иншої з бувшої російської імперії.

Не знаю, як втримає і переживе федералістична ідея сей тяжкий удар, який завдають їй Ленін та Троцький, називаючи себе федералістами. Дуже трудно буде комусь, принаймні якийсь час, називати себе федералістом, коли федералістами Леніни і Троцькі уважають себе і під сим „федералізмом“ лежить в дійсности найпоганіший терористичний, бандитський централізм.

Старий московський централізм виступає ще раз перед нами — під маскою большевизму. Пів року тому він виступав під фірмою правлячих російських соціалістів-революціонерів, „Керенського й Ко.“, котрі „про оказію“ мали теж в програмі федералізм, а в дійсности всю енергію своєї внутрішньої політики всадили в боротьбу з дійсним федералізмом бувших недержавних народів російської імперії. Вони впали, а на місце їх виступили ще рішучіші „федералісти“ большевицькі, які для врятування російської влади не спиняють ся перед руйнуванням і різнею.

Іх рішучість в сім напрямі без сумніву оцінили відповідно й московські торгово-промислові круги, які вже два місяці тому заявили з повною одвертістю, що признають всяку власть, яка задержить в своїх руках непокірні провінції Росії (Україну, розумієть ся, в першу чергу) й шаповні союзники, заклопотані тим, щоб було з кого взяти все вложене в російську державу їх буржуазією.

Роля їх в поході большевиків на Україну буде правдоподібно незадовго освітлена вповні. Але вже тепер стає ясно, як близько стояли вони до всього, що гальмувало мир, що підтримувало анархію, що могло спинити транспорт і будучий товарообмін — вивіз збіжжя до центральних держав, а з другого боку — підтивало самоозначення народів і охорняло ідею „єдиної невідимої“. Українське Правительство ні під якими погрозами, ніякими улещуваннями чи обіцянками не давало вирвати у себе обіцянки, котрої не могло прийняти на себе дійсно, — ухилитись від миру і звязаного з ним товарообміну з центральними державами, і всі ті наймані сили, котрими союзники розпоряджували на нашій території, були звернені за се на саботаж нашої оборони проти большевиків. А коли вони опанували Київ, їх панування, як оповіщають большевицькі газети, було зараз признане союзниками.

Так вирисовується вже тепер в головних контурах обстановка тієї катастрофи, котру мусіла перейти наша Україна на порозі свого нового життя — того великого огненного очищення, в котрім, видно, мусіли згоріти різні старі упередження, пережиті традиції і погляди, щоб не заважати в новім поході. Добре, чи зле, ще не можна тепер сього оцінити, але з реальними сими фактами прийдесть ся порухуватись.

Досі хоч з ріжними тривогами й небезпеками наша українська справа плила в попутнім вітру загальної революції. Тільки тепер всі сили — і революційні і контрреволюційні, всі зацікавлені в цілості російської фірми і просто ворожі українству елементи змобілізувались і повстали, щоб дати генеральну битву нашому національному життю. Українство кінець кінцем її виграв, се ми знаємо. Але утрати її будуть великі, се ми бачимо. І розстрілюють ся в ній не тільки люде, а й ідеї. Руйнують ся не тільки міста, а й традиції. Багато згоріло вже в сім великім огні і ще згорить. Люде вийдуть з нього нові й новими очима глянуть на світ.

Горять між иншим історичні, культурні, економічні та всякі звязки народу українського з великоруським народом. Історія сих двох братніх народів вступає, видима річ, в ту стадію, в яку вже раніше вступила історія двох инших славянських братів — українського й польського.

Раніше український нарід мав діло з бюрократією і правительством, від котрого в якійсь мірі ще могло відмахуватись великоруське громадянство. Тепер ми найочевиднішим способом маємо боротьбу самих народів, великоруського й українського. Один наступає, другий боронить ся. Історія сих двох „братніх народів“ вступила в стадію, про котру оповідає біблійна історія перших братів:

І спитав Бог: Каїне, де твій брат Авель?

17/III під Сарнами.

Михайло Грушевський.

(Народня Воля, ч. 20 з 1/III).

Українська самостійність і її історична необхідність.

Четвертий Універсал Української Центральної Ради ясно зазначив лінію політики Української Народньої Республіки. Не розриваючи з традиційною ідеєю федерації, зіставляючи Українським Установчим Зборам останнє слово в сій справі, Ц. Рада для даного моменту одначе уважала потрібним підчеркнути повну й абсолютну незалежність і самостійність Української Народньої Республіки, себто її повне право розпорядження собою.

Першим мотивом сього кроку воно вказало заключенне миру. З огляду на хитку й непевну політику народніх комісарів у сій справі, у котрих за шумною фразеологією не виявляється ся ніякого конкретного пляну, ніякої навіть різної тактики, Українська Народня Республіка, коли не хоче йти їх дорогою, мусить рішучо відмежувати ся від них і повести діло миру зовсім самостійно, як окрема, суверенна, незалежна держава. Сей мотив справдив себе вповні й найбільш фактично ясно впевнили історичну неминучість проголошення самостійності України. Великоруські „народні комісари“ по останнім відомостям розірвали мирові переговори й заразом обявили повну демобілізацію — так, що се віддає Росію на повну ласку Германії. Українська-ж делегація, виступаючи представницею Української Народньої Республіки яко самостійної держави, довела до миру почесного, гідного, демократичного.

Другим мотивом проголошення самостійної Української Народньої Республіки була потреба більшої і рішучої полі-

тики в боротьбі з походом Великоросії на Україну під проводом народніх комісарів. Поки не було сказане се останнє слово української державности й Українська Народня Республіка не була відмежована виразно і рішучо від инших областей російської держави, все ще знаходили ся охочі розглядати боротьбу України з большевицьким правительством Великоросії як боротьбу політичну, боротьбу партійну. В ній, мовляли, беруть участь прихильники українства з одного боку, прихильники большевизму з другого, а хто не хоче, може собі зіставати ся неутральним. По проголошенню самостійності Української Народньої Республіки ніхто вже не може ховати ся в хащі неутральности, бо тепер се боротьба двох держав, України й Великоросії, в котрій всі громадяне Української Народньої Республіки, всі жителі її без різниці поглядів і переконання обовязані підтримувати Українське Правительство. Хто від того ухиляється, нарушує свій обовязок перед державою, а хто виступає по боці ворогів Української Народньої Республіки, будучи жителем України, той являється зрадником і бунтівником свого законного Правительства.

Третім мотивом, котрого тут не будемо розвивати, являється необхідність повної свободи в упорядкованні соціальних, економічних і фінансових справ України. Українській мировій делегації в Берестю і в сих справах вдало ся зробити дуже багато — уставити товарообмін на вигідних підставах, свободу в торговельних трактатах, високу золоту валюту українського карбованця (462 карбованці на 1000 германських марок золотом).

От ті кілька фактів і мотивів, які з повною очевидністю виявляють, що проголошенне повної самостійності Української Народньої Республіки було необхідною вимогою даного моменту, історичною необхідністю, через котру мусить пройти Україна та зробити з неї всі виводи.

Пройде сей незвичайно гострий і тяжкий момент, Україна перейде через всі потрясення, її економічне і соціальне життя увійде в свої береги, здобутки революції будуть закріплені, інтереси трудящих українських верств будуть забезпечені, культурні й національні умови українського життя утверджені, національні інтереси инших національностей України також.

От тоді буде час розглянути ся по сусідах, які зорганізують ся навколо України, та зміркувати, з ким буде по дорозі нашій селянсько-робітничій трудовій Народній Республіці. З тими, з ким буде їй по дорозі, вона й уставить федеративну звязь, в інтересах кращої охорони завойованої свободи й соціальних здобутків, забезпечення від визиску трудових республік чужою імперіалістичною буржуазією.

Але доти весь той тяжкий і небезпечний шлях до повного триумфу наших демократичних і соціальних завдань Українська Народня Республіка мусить пройти самостійно, як незалежна держава, нічим не звязана в порядкуванню своїх справ і в страшній боротьбі на життє і смерть за найвище добро — за свободу й незалежність, котру їй приходить ся вести.

В такій страшній боротьбі треба бути свободним і незвязаним! Се перша умова й велика необхідність самостійності, котрої мусять до останнього боронити всі, кому дорогі інтереси України та трудового народу. Вона прийшла як історична неминучість українського життя і її треба обстоювати, щоб зберегти весь той дорогий зміст, котрий хочемо вложити в нашу Народню Республіку. Не розриваючи з федералістичною традицією як провідною ідеєю иншого національно-політичного життя, ми мусимо твердо сказати, що тепер наше гасло — самостійність і незалежність.

Михайло Грушевський.

(„Народня Воля“, ч. 21 з 2/III).

Від Ради народніх міністрів.

До всієї людности Української Народньої Республіки.

Громадяне!

Проголосивши 9 (22) січня 1918 року в своїм 4 Універсалі Українську Народню Республіку державою самостійною, ні від кого незалежною, Українська Центральна Рада 27 січня (9 лютого) замирила з Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією та Туреччиною, положила кінець війні, здобула для трудящого люду мир демократичний без всяких анексії та контрибуцій.

Сього миру домагався працюючий люд України вже давно. І Українська Центральна Рада вволила його державну волю, не дивлячись на те, що совет народніх комісарів з Петрограду з усієї сили перешкоджав Українському Урядови, Раді народніх міністрів, заключити мир і дати тим змогу робітникам та селянам стати до спокійної роботи на нивах та фабриках, заводах і майстернях.

Не маючи сам змоги здобути для Росії доброго миру з Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією та Туреччиною, петроградський совет народніх комісарів рішив не допустити й Українську Народню Республіку до заключення миру.

Безсовісною брехнею та нечесними наклепами на Центральну Раду сей совет народніх комісарів хотів посяяти недовірку серед українського народу до Ради і тим загальмувати справу миру.

Коли з сього нічого не вийшло, коли трудячий люд, робітники, селяне, салдати та матроси через своїх депутатів заявили про своє довірення до Ради, тоді совет народніх комісарів послав своїх червоно-івардійців, запоморочених салдатів та матросів з Московщини на Україну, щоб збройною силою скинути Український Уряд, а Україну знову вернути в московську неволю, зламати справу миру та знищити добробут українського народу.

Користуючи ся з того, що царське правительство і правительство Керенського під час війни кидали наших воjakів на далеку північ, а на Україну насилали хмари вояків-чужинців, совет народніх комісарів, котрий так голосно і лицемірно заявляв про кінець війни та мир між трудящими людьми всіх народів, почав збройною силою грабувати Україну, вивозити силоміць з нашої землі хліб, цукор, вугіль, паровози, вагони і всяке народне майно, а особливо величезне майно військове, на Московщину.

А для того, щоб легше було грабувати Україну, і без того страшенно сплюндровану тяжкою війною, для того, щоб швидче вкинути Україну в московську неволю, совет народніх комісарів настановив на Україні народніх секретарів, котрі мають слухати ся всякого наказу з Петрограду та продавати інтереси Української Держави Московщині і власне російським капіталістам.

Чи міг тому Український Уряд, Рада народніх міністрів, мовчки дивити ся на се руйнування добробуту нашого народу, на се знущання Московщини над Україною, на се знищення нового самостійного політичного життя українського народу.

І Рада народніх міністрів покликala весь український народ до рішучої боротьби, боротьби збройної з петроградськими насильниками, з советом народніх комісарів, з бандами грабіжників з Московщини.

Але для того, щоб швидче покласти кінець грабуванню України, щоб швидче приступити після заключення миру до переведення земельного закону і закону про поліпшення долі робітництва, Рада народніх міністрів прийняла військову допомогу віднині дружніх держав, Німеччини й Австро-Угорщини.

На Україну, для допомоги українським козакам, котрі зараз бють ся з ватагами Великоросів червоноівардійців та салдатів, йдуть дивізія Українців-полонених, українські січові стрільці з Галичини та німецькі війська.

Вони йдуть на Україну для того, щоб знищити нелад та безладде і завести спокій та добрий лад на нашій землі, для того, щоб дати змогу Раді народніх міністрів творити велике діло — будувати самостійну Українську Народню Республіку, державу всього працюючого люду України.

Вони будуть тільки допомагати тим нашим козакам, котрі завзято боронять нашу державу, землю і волю на Україні від збройного нападу російського правительства, совета народніх комісарів, котрі так само, як і за царів, хочуть, щоб Україна опинила ся під владою московських капіталістів, щоб Московщина живила ся працею та багатствами українського народу.

Сі війська, дружні нам, будуть бити ся з ворогами Української Народньої Республіки під проводом Полевого Штабу нашої держави.

Допомагаючи Українському Урядови в його боротьбі з насильниками та грабіжниками, сі війська не мають ніяких ворожих нам намірів, бо Німеччина й Австро-Угорщина також мають велику потребу, щоб на Україні настав добрий лад і спокійна праця трудящого люду.

Аджеж тільки при доброму ладі на Україні можна буде налаштувати скоро торговельні зносини та обмін товарами між нашою державою та державами, з котрими замирено 27-го січня (9 лютого).

Тому Рада народніх міністрів закликає весь український народ негайно ставати до мирної праці, до боротьби з безладдем.

Довга і тяжка війна, анархія за часів революції в Росії та грабіжницька політика російського уряду на Україні сплюндрувала добробут нашого народу.

Рада народніх міністрів постановила собі тверду і ясну ціль — встановивши добрий лад в українській державі, негайно стати до роботи над поліпшенням долі робочого люду, селян та робітників.

Тверда влада та добрий лад в державі — се найкращий фундамент для соціально економічних реформ.

І Рада народніх міністрів твердо і рішучо стоятиме на сім шляху, ні на одну хвилину не сходячи з нього ні під чім впливом.

Громадяне! Ваш обовязок в сі дні з усією силою та енергією підтримати Раду народніх міністрів в сих державних заходах.

До жвавої праці, громадяне землі української! До будвання Самостійної Української Народньої Республіки на основах доброго ладу, твердої влади та широких соціально-економічних реформ в інтересах трудящого люду.

Рада народніх міністрів.

Голова Ради міністрів В. Голубович.

Народній військовий міністер А. Жуковський.

Міністер внутрішніх справ П. Христюк.

1918 року 10 (23) лютого.

СУЧАСНЕ.

*В потугах світ: родитись скоро має
Нове життя,*

І в імені його земля в онї палає:

Йде боротьба.

Всі хочуть бачити нове життя подібним

До їхніх мрій

І борють ся за це й турбують бідну матір

В борні своїй, —

*А світу-матері в цей час найбільш потрібні-б
Тиша й спокій.*

Полонений Микола Капельмордський.

Тимчасовий земельний закон.*)

Центральна Рада 31 січня 1918 р. ухвалила:

Розділ I.

Загальні засади.

1. Право власності на всі землі з їх водами, надземними й підземними багатствами в межах Української Народньої Республіки віднині касується.

2. Всі ці землі з їх водами, надземними й підземними багатствами стають добром народу Української Народньої Республіки.

3. На користування сим добром мають право всі громадяне Української Народньої Республіки без ріжниць полу, віри й національності, з додержанням правил сього закону.

4. а) Верховне порядкування всіма землями з їх водами, надземними й підземними багатствами належить до скликання Української Установчої Ради Українській Центральній Раді. б) Порядкування в межах сього закону належить: землями міського користування — згідно з §§ 6 і 7 — органам міського самоврядування; іншими — сільським громадам, волосним, повітовим і губернським земським комітетам в межах їх компетенції.

5. На верховний й місцеві органи порядкування землею покладається: а) забезпечення громадянам їх прав на користування землею, б) охорона природних багатств землі від виснаження і вживання заходів до зросту сих багатств.

Розділ II.

Основні засади користування поверхнею землі.

6. Користування поверхнею землі дозволяєть ся: а) для загально-громадського господарства, коли органи державної влади, органи міського самоврядування або земельні комітети організують і ведуть ріжні корисні підприємства загального або місцевого громадського значіння; б) для приватно-трудового господарства, яке ведець ся власною працею окремими особами, сім'ями або спільно товариствами (Примітка. Тимчасово у виключних випадках наймана праця може вживати ся згідно з правилами, які встановлюють земельні комітети); в) під оселі й будівлі окремим особам і товариствам або громадським установам для мешкання або для торговельних і промислових підприємств.

7. Органам державної влади, органам міського самоврядування і їх союзам та земельним комітетам надається право повертати й призначати потрібні площі земель для громадського користування з метою: а) охорони природних багатств землі від виснаження і для раціональнійшого їх використання; б) визискування багатств землі й повернення прибутків з них на загально-громадські потреби; в) заведення досвідних і зразкових піль, розсадників, питомників, селекційних стацій, а також для санітарних, благодійних, освітних та інших загально-корисних установ; г) будовання залізниць і інших шляхів.

8. Землі нарізують ся земельними комітетами в приватно-трудове користування сільським громадам та добровільно складеним товариствам, які встановлюють правила порядкування відведеними їм землями з додержанням вимог сього закону.

9. Нормою наділення для приватно-трудових господарств повинна бути така кількість землі, на якій сім'я або товариство, провадячи господарство звичайним для своєї місцевости способом, мали б користь потрібну як для задоволення своїх споживчих потреб, так і для підтримання свого господарства; ся норма не повинна перевищувати такої кількості землі, яка може бути оброблена власною працею сім'ї або товариства.

10. Встановлення сієї норми й зрівняння в користування землею проводить ся земельними комітетами й сільськи-

ми громадами під керуванням і з затвердження центрального органу державної влади.

11. Садибні участки під ріжні будівлі й підприємства нарізують ся згідно з правилами, встановленими державними органами, органами міського самоврядування і земельними комітетами.

12. Ніякої платні за користування землею не повинно бути (Примітка. Оподаткуванню підлягають тільки лишки землі поверх встановленої норми або надзвичайні доходи, які залежать від природних якостей участка, його близькості до торговельних центрів і шляхів та інших соціально-економічних умов, незалежних від праці господарів господарства).

13. Реченці користування землею встановлюють ся сільськими громадами й товариствами на підставі правил, встановлених земельними комітетами згідно з сим законом (Примітка. Право користування може переходити в спадщину).

14. Передача права користування участком землі можлива лише з дозволу громад і земельних комітетів.

15. Участки приватно-трудового користування, на котрих зовсім припиняється господарство або заводиться нетрудове, переходять в порядкування громад і земельних комітетів.

16. При зміні господарів участків землі всі заведені попереднім господарем і невикористані земельні поліпшення і меліорації оплачують ся йому новим господарем.

17. Сільські громади й товариства хліборобів за порядкування землею відповідають перед земельними комітетами.

18. Для переведення заходів до охорони й розвитку багатств землі закладається ся Державний Меліоративний Фонд.

19. Для допомоги нормальному розвитку сільського господарства державою організується ся сільсько-господарський кредит.

Розділ III.

Переходові міри.

20. Вивласнення всіх земель з їх водами, надземними й підземними природними багатствами в межах Української Народньої Республіки переводиться ся без викупу.

21. За попередніми власниками й орендарями (окремими особами, сім'ями, товариствами й громадами) по їх бажанню і з постанови волосних земельних комітетів залишаються ся в користуванню участки землі з садами, виноградниками, хмільниками й т. ин. в кількості, яку вони власною працею і працею своєї сім'ї можуть обробити (Примітка. Трудові сади, виноградники, хмільники і т. ин. залишають ся в користуванню бувших власників і не врізують ся).

22. Всі землі, які до видання сього закону були в розпорядженню органів місцевого самоврядування і ріжних громадських та наукових установ, в порядку ст. 7 в (основних засад), залишають ся в їх користуванню з постанов повітових земельних комітетів.

23. Садибні участки землі під оселями й ріжними господарськими, торговельними й промисловими підприємствами залишають ся в користуванню власників у кількості, яка встановлюється ся земельними комітетами чи органами міського самоврядування по приналежності (ст. 4).

24. Всі інші землі, не зазначені в ст. 21, 22 і 23, переходять до порядкування земельних комітетів.

25. Одночасно з сими землями від власників переходять до розпорядження земельних комітетів живий і мертвий сільсько-господарський інвентар і будівлі, з виїмкою тієї кількості їх, котра конче потрібна їм для життя й ведення приватно-трудового господарства чи торгових і промислових підприємств згідно з ст. 23.

26. Зазначені в ст. 24 і 25 землі поділяють ся земельними комітетами на дві частини: а) на землі для загальногромадського господарства згідно з ст. 6 і 7 і б) на землі для приватно-трудового користування.

27. З земель, призначених для приватно-трудового користування, в першу чергу задовольняють ся потреби місце-

*) Подаємо сьогодні текст закону, а критиці закону присвяtiamo окрему статю. Ред.

вої малоземельної та безземельної хліборобської людности й в другу — потреби місцевої нехліборобської й немісцевої людности (Примітка. Малоземельними вважають ся такі хлібороби, площа землі котрих не задовольняє споживчих потреб їхніх сімей, при веденню господарства звичайним для своєї місцевости способом).

28. Наділення провадить ся по нормі, встановленій в порядку ст. 9 й 10 (основних засад).

29. Зрівнюваннє в користуванню землею провадить ся шляхом: а) оподаткування лишків землі поверх встановленої норми відповідно до чистого доходу з них; б) оподаткування надзвичайних доходів з землі, які залежать від природних якостей участка, його близькості до торговельних центрів і інших соціально-економічних умов, незалежних від праці господарів сих господарств; в) розселення і переселення або зміни меж участків і їх розмірів.

30. Землі, які залишають ся після наділення місцевої людности по встановлених нормах, доки вироблять центральні органи земельної реформи план розселення і переселення, можуть давати ся в користуваннє місцевої людности поверх сих норм на умовах, встановлених земельними комітетами.

31. Земля для засіву буряків і інших рослин, за якими визнають особливе значіннє, нарізуєть ся в приватно-трудоу користуваннє з умовою, не зменшувати посівної площі сих культур.

32. Висококультурні господарства передають ся цілими в користуваннє товариствам або сільським громадам, котрі вестимуть господарство спільно, по планах, затверджених земельними комітетами. На таких самих умовах без поділу передають ся в користуваннє сади, хмільники, виноградники і т. ин.

33. Племенні розсадники, питомники, селекційні та досвідні поля й стації переходять цілими в порядкуваннє земельних комітетів, котрі або самі ведуть на них господарюваннє або передають їх органам місцевого самоврядування та науковим закладам.

З оригіналом протоколу згідно: Заступник голови Української Центральної Ради Аркадій Степаненко. Секретарь У. Ц. Ради Микола Чечель. Ствердив: В. о. генерального писаря Ю. Гаєвський.

Закон про восьмигодинний робочий день.

(У відміну та поправку ст. ст. 64, 65, 68—70, 72—75 та 193—201 „Устава о промисленомъ трудѣ“).

Центральна Рада 7 лютого 1918 р. ухвалила:

1. Сей закон розтягаєть ся на всі підприємства, в яких прикладаєть ся наємна праця, незалежно як від розміру сих підприємств, так і від того, кому вони належать. Під підприємством розуміють ся: будинки, квартири й будівля або загороджені місця, в яких або в безпосереднім господарським звязку з якими наємні робітники, при участі господаря, чи під надзором відповідних осіб, їм поставлених, працюють над: а) добуваннєм сирих матеріалів; б) виробленнєм яких небудь річей або продуктів; в) перерібною, конструуваннєм чи обробленнєм річей на продаж або в звязку з продажем; г) праннєм, обробленнєм і чищеннєм одєжі, білизни та матерії.

2. Робітничим часом або числом робочих годин на добу вважаєть ся той час, в який згідно з умовою найму (ст. ст. 48, 60, 96, 98 і 103 „уст. о промисленомъ трудѣ“) робітник повинен бути в промисловім підприємстві й в розпорядженню завідуючого ним для виконання роботи (Примітка 1. В підземних роботах час, потрібний на спуск і поверненнє з шахти, вважаєть ся за час праці. Примітка 2. Робочий час робітників, які командують ся для виконання робіт поза межами промислового підприємства, встановлюєть ся по особливій згоді з сими робітниками).

3. Робочий час, який встановлюєть ся нормами внутрішнього розпорядку підприємств (п. 1 ст. 108 „уст. о промисл. трудѣ“ нормальний робітничий час) не повинен бути вище 8 годин на добу та 48 год. на тиждень, рахуючи сюди й час, потрібний на чищеннє машин та на заведеннє порядку в робітничім помешканнї. Перед Різдом (24 грудня) та перед Тройцею праця закінчуєть ся в 12 год. дня.

4. Не далі ніж через шість годин від початку роботи повинна бути зроблена вільна перерва на відпочинок для їжі. Ся перерва не повинна бути коротшою від одної години. Вільними перервами в роботах зовуть ся такі, котрі визначені в нормах внутрішнього розпорядку; під час таких перерв робітник вільний в своїм часі й може вийти за межі підприємства. Під час вільних перерв машини, приводи та станки повинні бути зупиненими. Виїмка з сеї постанови дозволяєть ся тільки для понадтермінової (зверхстрочної) праці, яка ведеть ся згідно ст. ст. 18—22 сього закону, а також для тих машин і приводів, які встановлені для вентиляції, водовідливу, освітлення і т. ин.; крім того, роботи не можуть бути припинені в тих виробництвах, де припиненнє неможливе по технічним умовам, напр. нескінчене відливаннє, нескінчене вибілюваннє (Примітка 1. Підприємства, в яких робота в законодавчим порядку або Головною Радою Праці визнана безперервною та ведеть ся на три зміни робітників на добу, норми про перерву не підлягають, але вони повинні дати робітникам право прийняття їжі під час роботи). Основи організації Головної Ради Праці будуть видані окремо поруч з виданнєм закону про інспекцію праці. До організації Головної Ради Праці її майбутні функції виконує Головнє Присутствіє по фабричних і гірно-заводських справах в м. Київі, складене на підставах існуючих законів (Примітка 2. Коли робітник по умовам своєї праці не може залишити для прийняття їжі місця праці, то йому призначаєть ся для сього по можливости місце або помешканнє. Призначеннє особливого помешкання на зазначену мету обовязкове для тих робітників, які в роботах торкають ся матеріалів, визнаних Головною Радою Праці jako шкідливі здоровлю робітників [олово, ртуть і т. ин.]).

5. Загальна продовженість нормального робітничого дня, рахуючи сюди й вільні перерви, не повинна бути вище десяти годин.

6. Нічним часом вважаєть ся час від 9 год. вечера до 6 год. ранку.

7. В нічний час забороняєть ся користувати ся працею робітників жінок і мушчин до 18 років.

8. Для підприємств, працюючих двома комплектами на дві зміни, нічний час рахуєть ся від 9 год. вечера до 5 год. ранку, а вільні перерви можуть бути вкорочені для кожної зміни на пів години.

9. В тих випадках, коли по бажанню робітників (напр. в цеглянім виробництві) або в кліматичних умовах бажана установа більшої продовжености полуденних вільних перерв, Головна Рада Праці може дозволити відповідні відступлення від норм ст. 4—6 і 8 сього закону.

10. При найманні малолітніх осіб до 18-ти років, крім вище зазначених, прикладають ся такі норми: а) у всіх підприємствах, показаних у ст. 1 сього закону, малолітні до 14 років до праці по найму не допускають ся; б) робітничий час для осіб до 16 років не повинен бути більш 6 годин на добу; в) малолітні до 15 років не можуть брати участі в роботах, визнаних Головною Радою Праці шкідливими, як спеціально для малолітніх, так і для робітників усіх віків (ст. 13).

11. В число свят, коли працювати не належить (п. 2 ст. 103 „уст. о промисл. трудѣ“, зараховують ся обовязково всі неділі й отсі святочні дні: 1 січня, 6 січня, 27 лютого, 25 березня, 1 травня, 15 серпня, 14 вересня, 25 і 26 грудня, п'ятниця і субота страстного тижня, понеділок і вівторок Великодних свят, день Вознесіння і другий день Зелених свят, крім сього Національне Державне Свято 3 й 4 Універсалу

(7 листопаду і 9 січня) (Примітка 1. Для робітників християнської віри дозволяється захищувати другі свята замість неділі, згідно з законом їх віри; з останніх свят, в сій ст. показаних, для них обов'язкове занесення тих, які не показані в найближчій примітці. Примітка 2. По бажанню більшості робітників промислового підприємства або якого небудь його відділу святочні дні 1 і 6 січня, 15 серпня, 14 вересня, 26 грудня, субота страстного тижня та понеділок Великодних свят можуть бути змінені іншими вільними днями).

12. При денній роботі на одну зміну найменша продовженість недільного і святочного відпочинку рахується 42 години. При роботі двома змінами на два комплекти робітників, трьома змінами на 3 комплекти найменша продовженість недільного і святочного відпочинку для кожного робітника означається в 30 годин. В роботах, визнаних Головною Радою Праці по технічним умовам безперервними, дозволяється, як відступлення від цих норм, установлення згідно з робітниками в свято і в неділю роботи на дві зміни з 12-годинною продовженістю роботи для кожної зміни, так і з дозволенням 3-ї зміни вільного відпочинку в 24 години. На випадок внеску в норми внутрішнього розпорядку підприємства такого порядку святочної і недільної роботи для всіх майстерень і для деяких відділів кожен робітник таких відділів повинен користуватися недільним відпочинком не менше одного разу на тиждень. (Примітка. Робітники, котрі в святочні й недільні дні повинні з'являтися на короткотермінові, але по технічним умовам необхідні роботи (напр. перелопачення солоду, годівля робочої скотини), не можуть бути зайняті такими роботами більш двох годин, з тою умовою, що на другий після свята день одержують право з'явитися на роботу пізніше початку роботи на 2 години по загальному порядку).

13. По взаємній згоді завідуючого підприємством з робітниками останні можуть бути, відступаючи від порядку святкування днів, показаних в ст. 11, і ставитися на роботу в святочний день замість буденного. Про зробленій згоді треба се довести до відома відповідних урядових осіб, яким довірено надзир за виконанням цього закону.

14. Головні Раді Праці належить видати постанови, які б дозволяли по мірі дійсної необхідності відступати від норм, показаних в ст. ст. 3, 5 і 8 для тих інституцій, які по свому характеру задля задоволення громадських справ повинні виконувати роботу в нічний час або працювати нерівномірно в різні часи року (напр. роботи по освітленню або по водопостачанню міст).

15. В особливо шкідливих виробництвах та роботах, в яких робітники знаходяться в умовах, некорисних для здоров'я, або в умовах професійних отрут (напр. робота в сушарнях незвичайно високої температури, або на ртутних і білильних заводах) робітничий час, показаний в ст. 5 і 8, може бути скорочений. Список таких робіт та виробництв з зазначенням для кожної окремої роботи продовженості робітничого часу, а також інших умов роботи, укладається Головною Радою Праці.

16. В підземних роботах жінки та підлітки, як хлопці, так і дівчата до 18-ти років не допускаються.

17. Відступлення від постанов, показаних в ст. 3—5 і 8—12, допускаються по згоді з робітниками і по ухваленню фабричної інспекції або інспекторів праці відносно робітників, зайнятих помічною працею, себто: біжучим ремонтом, уходом за кітлами, рушателями, приводами, за фабричним опаленням, водопостачанням і освітленням будинків, вартової і пожежної служби та взагалі такими роботами, без попереднього виконання яких промислова інституція не може бути в той час приведена в рух, так і такими, котрі повинні бути виконані по необхідності після того, як інституція стане.

Такі відступлення допускаються остільки, оскільки се дійсно необхідно, і в усякому разі з виконанням при наймі отсих правил: а) загальне число робочих годин за дві доби підряд не повинно перевищувати для кожного робітника 20 годин, за дві доби, коли буває ломка зміни, 24 години, бо кожен робітник, зайнятий показаними в сій ст. роботами, повинен бути увільнений від праці на 24 години підряд не менше 4-х разів у місяць.

18. Робота, яка виконується в незвичайний час, вважається за понадтермінову. Понадтермінова робота дозволяється тільки при умовах, показаних в ст. ст. 19—22 цього закону, і оплачується за подвійно.

19. Всі жінки та мушени до 18-ти років на понадтермінову роботу не допускаються. Робітники мушени по ухваленню фабричної інспекції або інспекторів праці допускаються тільки в таких випадках: а) коли понадтермінова робота викликається необхідністю скінчити почату звичайну роботу, яка через випадкову затримку по технічним умовам виробництва не могла бути зроблена в нормальній робітничий час і коли припинення цієї роботи вночі викликало б зіпсування матеріялів та механізму (до такої серії робіт можна віднести хемічні процеси, відливку і т. ін.); б) при виконанні роботи, необхідної для знищення небезпеки, загрозливої життю людей та майну, а також для знищення всяких випадків, які б могли порушити умови, технічно потрібні для нормального водопостачання, освітлення, каналізації або термінових громадянських комунікацій; в) в роботах по необхідному ремонту на випадок зіпсування котлів, рушатель, приводів та взагалі непередбачених порушеннях в механізмах, вартатах або будинках (домах, греблях і бурових скважинах), які б могли припинити роботу по всій інституції або окремому її відділу; г) при виконанні тимчасових робіт в якому небудь відділі цілої інституції в таких випадках, коли через пожежу, через поломки або небезпечні обставини робота того чи іншого відділу могла б на деякий час бути припинена або зовсім стати, або тоді, як вона необхідна для повного ходу інших відділів цієї інституції.

20. У випадку, визначеному в попередньому пункті (2 ст. 19), на понадтермінові роботи повинно бути спеціальне дозволення від комісара праці або фабричного інспектора, де показується денна продовженість роботи та речення її виконання. Про понадтермінові роботи, незначені в пункті б в ст. 19, інспекторам праці або фабричним інспекторам подається проста заява.

21. Всі понадтермінові роботи заносяться в книжки по розцотам робітників особливо, з визначенням належної платні за роботу, крім того ведеться реєстр понадтермінових робіт для кожного робітника по контрольній книжці.

22. Понадтермінова робота по умовам, визначеним в ст. ст. 19—21, допускається не більш 50 днів на рік для кожного відділу. Крім того захищується кожний день понадтермінової роботи відділу, хоча б навіть в сей день в ньому був зайнятий лиш один робітник.

23. Продовженість понадтермінової роботи кожного робітника не повинна в жаднім разі за дві доби перевищувати чотири години.

24. Постанови, обмежуючі продовженість понадтермінових робіт (ст. 19—23) і вільних перерв у них (ст. 4—6), можуть не примінитися по згоді як з організаціями робітників, так і з окремими робітниками.

25. Закон сей вступає в силу після його оголошення. Винний в порушенню цього закону відповідає перед судом.

З оригіналом протоколу згідно: Заступник Голови Української Центральної Ради Аркадій Степаненко. Секретарь Української Центральної Ради Микола Чечель. Ствердив: В. о. генерального писаря Ю. Гаєвський.

Український мир і будучина Східної Європи.

У статті берлінського національного економіста Ястрова („Deutsche Politik“ з 8 лютого 1918 р.) читаємо речення, яке варто взяти собі до серця, а саме, що дискусії в Німеччині про східну політику мали-б далеко більшу ясність, колиб ми привичаїли ся говорити „Східна Європа“ замість „Росія“ скрізь там, де мова про теперішні або будучі справи, які з огляду на найновіші події на сході є предметом політичної думки. Ястров наводить на тім самім місці ще давніше написану ним думку з осені 1915 р., де читаємо: „Сьогодні ціла поверхня землі поділена на держави. Тільки народи, що живуть між Німеччиною і Китаєм, не утворили для себе ніяких держав, бо тут величезна імперія перешкодила їм утворити держави. Що сей стан триватиме вічно, був би такий наївний погляд, що він під політичним оглядом не може поважно виходити в рахубу. Що більше, ми повинні себе запитати: чи не є те, що ми тепер переживаємо, вже першим легким початком такого роду відкриття імперії?“ Коли се писало ся, на Україні запримічено перші сильніші порушення сепаратизму назовні. Хто знав ближше справи, той знав також, що вже в часі цілого останнього десятиліття перед вибухом війни українська думка набрала сили, небезпечної для бувшої російської держави.

Комилка, що все говорило ся Росія замість Східна Європа, давня. Її можна пояснити тим, що російські справи не були відомі щодо своєї істоти майже всім т. зв. знавцям Росії. В нїодній з новіших німецьких книжок про Росію, які появили ся перед війною, не опінують справедливо нап. факту, що вже в другій російській Думі з послів, котрих вибрано на Україні, утворив ся сильний український блок. Се в найвищій мірі занепокоїло російське правительство й ся політична проява життя українства була рішаюча для Століпінського державного замаху, який змінив виборче право до Думи та через сильне обмеження селянських голосів усунув з російського парламенту заступництво України, яка є краєм селянства. Хто мав нагоду брати за пульс російської політики вже перед революцією з 1905 р., а зокрема пізніше, той запримітив, що українська думка була марою в російськїм домі. Занепокоєнне, що з Галичини, де Українці мали найбільш свободу, де були українські школи й політична українська література, також російське українство одержить тривку понуку домагати ся автономії, було побіч жадання турецьких проливів другим головним мотивом постанови Росії вести війну. Про всі ті справи у нас не знали майже нічого, а голосів кількох таких, що знали се й говорили, — також я можу зарахувати себе до них, — не слухали й не вірили їм.

Повстанне української держави й український мир є достопамятним прикладом того, яке велике незнання відносин у Східній Європі могло бути навіть в такім освіченім краю, як Німеччина. Аж до останньої хвилі не хотіли у нас вірити, що Україна маширувала. Навпаки, хто знав справи й розвиток або слїдив за ними тільки за російськими й українськими часописними вітками, бачив, що не тільки автономна Україна яко член російської федеративної республіки прийде з історичною і природною певністю, але й суверенна українська держава.

Коли я тепер спогляну на увесь труд, якого я завдав собі, щоб публичну опінію у нас поінформувати в час про українську справу, і коли я подумаю про те, як недовірили віднесли ся до того всі заінтересовані місця, ніщо не стає для мене таким вражаюче виразним, як необхідність основнішої освіти про заграницю для нашого народу. Колиб не розходило ся про подію такої величезної політично-історичної міри, можна-б поспробувати написати химерну сатиру на повстанне сорокміліонової держави перед завязаними очима цілої Німеччини.

Вже більше не Росія, тільки Східна Європа—се віднині ключ для зрозуміння справжньої східної політики. Росія була й ніколи не поверне, як не повернула римська держава, коли вона раз розпала ся. А хто питає, чи Україна незабаром знову не злучить ся з Великоросією, показує тільки, що він ще не зрозумів факту „Східна Європа“. Та й не розходить ся тільки про саму Україну, але також про Польщу й Фінляндію, про Литву й Надбалтійську область, про Кавказ і Туркестан, можливо навіть, що про Сибір. Правда, сей останній край в противенстві до вище названих великоруський, але характер Сибіру самостійніший, більше поселенський ніж властивої Московщини. Бодай Сибір так довго йтиме власними шляхами, доки в решті Великоросії панує анархія, теперішній стан якої все ще означає початок. А інші надграничні землі давнього російського цїсарства або зовсім не заселені Москалями або московство творить в них лише малий процент. Через те є вже підстава для них відокремити ся від Великоросії, як тільки відпаде зверхній примус. Про здатність Москалів довести до запанування своєї народности та своєї державної думки в середині на цілїм просторі колишньої Росії між усіма народами, які заселяють її, події від упадку царизму самі висловили погубний присуд. Мало не рік вистарчив на те, щоб розірвати Росію, і про нове зєднання можна-б подумати тільки тоді, колиб Москалі показали волю і силу поспробувати здобути їх наново при помочи зброї. При тім не можна забувати, що з цілого населення колишньої Росії вони творять тільки 47%. Думаєти про добровільне змагання до злуки з Московщиною відокремлених тепер земель се знак дитинного незнання відносин у Східній Європі.

Було багато легенд про Росію: легенда про внутрішню силу царизму, про одноцїльність Росії, про невичерпані багатства Росії та про те, що всі частини здані на себе взаїмно. Й тепер знову говорять: чейже Великоросія і Україна залежні від себе взаїмно та знову прийдуть до себе. Як і чому? Ся ідея стоїть, як здаєть ся, у звязку з гідним уваги забобоном, який усе підтримувала інтересована сторона поза Росією, а саме, що Росія з природи невичерпана країна. А коли завдаєть ся питання, де мають лежати сі багатства, показуєть ся, що вони поперше розмірно скромні й що подруге з того, що дійсно тут є, найбільша частина належить Україні. Найбільше справжнє багатство усїєї східно-європейської території містять ся в так званім чорноземі, на яким при добрій управі можна добути три рази стільки збіжжя, як тепер там збирають з поля. Але головно найбільша частина чорноземної полоси належить до України. На Україні лежать також поклади вугля Донецького басейну й залїзні руди над долішнім Дніпром. Обидві появи добрі, але в ніякім разі не багаті; в далекім часі вони наближають ся до свого вичерпання. Все-таки вони вистарчуть, аби на якийсь час дати добрі підстави для українського промислу. У Великоросії є ще кілька малих, досить лихих копалень вугля і добре залїзо в Уралі. Але дохід з них, мірячи європейською мірою, не такий великий, а захорона їх обтяжена тим, що нема близько камінного вугля. Продукція золота в Уралі дуже зменшилась і тільки малу вагу має в порівнанні з світовим добуванням. Сибірська більша, але неуправильнена та, наскільки досі можна видавати про се думку, не має великої будучини. Появи платини на Уралі заважають мало під світово-господарським оглядом, хоч яке велике є її значіння для техніки й науки. Скарбом є поклади нафти кавказької території, але й вони, здаєть ся, не лишуть ся при Великоросії. Майже вся орна земля Великоросії має тільки середню природну урожайність. Великі ліси московської півночі мають очевидно свою вартість; але їх тяжко використати наслідком великого їх віддалення. З сим майже добігають до кінця невичерпані природні багатства Росії, коли не хочемо сягати до наїв благородних камінїв на Уралі, котрі для господарства такої великої території не значать майже нічого.

Отже бачимо, що тільки Україна має будучину, яку під економічним оглядом можна назвати корисною, передовим задля величезної площі першорядної орної землі, яка на десятиліття забезпечує дохідний вивіз у великім стилі і великий зріст населення. Від Великої Росії не потребує Україна нічого, хіба що дерева, яке вона може спроваджувати також звідки інде. На відвороті Великої Росії, коли московський промисел має лишити ся утриманий в дотеперішнім обсязі, потребуватиме, правда, наддонецького вугля, наддніпрянського заліза й кавказької нафти, але се московські промисловці так само мусять купити й за се заплатити, як Італійці мусять купити вугле й залізо. Зрештою се ще зовсім непевна річ, яка буде будучина московського життя. Певним є тільки величезне знищення всіх існуючих у Великій Росії вартостей, відбудова яких, як що вона взагалі пощастить ся, вимагатиме десятиліть. Треба знову повторити, що у Великій Росії стоїмо, не зважаючи на все, що стало ся, щойно на початку спустошень і проливу крови.

Між Україною і середно-європейськими народами, а головню Німеччиною, повстануть при добрій обосторонній політиці живі та плідні економічні зносини. Правдоподібно те саме станеть ся між нами й іншими новими державами на східноєвропейським ґрунті. Вони всі, хіба з виїмкою Фінляндії, котра готова яко держава, мусять щойно уладити ся під державним і народно-господарським оглядом; вони мусять побудувати залізницю й канали, заснувати школи, спровадити у великій кількості машини й інші фабрики, а головню для сільського господарства, й за те все заплатять вони своїми багатими вартостями в збіжжю й інших засобах поживи, дереві, волокнах і т. ин. В нашій інтересі лежить помогти їм, аби вони можливо найскорше прийшли до зовнішнього та внутрішнього забезпечення проти огнища московської анархії. Що торкаеть ся останнього, справді треба перестерегти перед надто спішними сподіваннями на поворот нормальних відносин, з торговельними договорами й забезпеченими господарськими відносинами. Ніхто не може зміркувати, як розвинуть ся справи у властивій Росії по сумній втечі панів Троцького й товаришів від мирових переговорів. Правдоподібно близький упадок більшовизму та кривава війна між маєтними й немаєтними селянами за добичу з конфіскації великої земельної посілости. Московству недостає всякої здатности до організування, відбудови по холодних розважаннях у пляновій роботі від низу до гори. Під сим оглядом всі інші народи дотеперішньої Росії, навіть Українці, мають далеко кращий талант. Тому з ними могтимемо жити постійно в мирі та приязні. А що навідвороті буде з московського хаосу, можна побачити щойно в будучині; правдоподібно мало доброго.

Др. Павль Горбах.

(Липська „Illustrierte Zeitung“, ч. 3895).

По заключенню миру з Росією.

Заключенне миру між центральними державами та Росією не внесло ясности ані в її заграничні ані у внутрішні відносини. Міжнародне положення Росії, а зглядно її відношення до бувших союзниць зробило ся таке запутане, що й вони самі не можуть здати собі з сього справи. Само по собі заключенне миру, розуміеть ся, ще більше погіршило відносини антанті до Росії, зовнішньою ознакою чого може служити відїзд значної частини французьких і англійських дипломатів з Петрограду, але союзницї Росії не можуть ще поєднати ся на якийсь одностайній тактиці супроти правительства Леніна-Троцького. Англійська преса пильно розповсюджує чутки про приготування Японії до походу на Сибір, а з другого боку і в англійській і в французькій пресі чути голеси, що похід Японців проти Росії пхнув би Росію в обійми Німеччини, і тому може бути шкідливим для антанті. Америка вагаєть ся — правда, з інших причин — дати свою згоду на японський похід. Таким робом японська

небезпека висить Дамоклевим мечем над Росією, збільшуючи почуття непевности в російськїм громадянстві. Нема одностайности і у відношенню антанті до правительства большевиків. Союзницї Росії бажали-б собі, розуміеть ся, бачити в ній ліпше кожду иншу партію на місці большевиків. В Англії та Франції признають большевиків правительством Росії лише з великими обмеженнями, які сягають так далеко, що російського посла та найблизшого партійного товариша Троцького — Каменева не пустили через його партійну привалежність до Франції й у великій мірі обмежили свободу його рухів в Англії. Обидві держави сильно побоюють ся революційного впливу большевиків на власне робітництво, який міг би збільшити в них мирові течії. У Франції буржуазна преса відкрито починає пропагувати поворот монархії в Росії, гадаючи, що лише царизм може відбудувати військову силу Росії. Але Америка всупереч своїм європейським союзницям висловлює большевикам свої симпатії. По відомостям бюро Райтера президент Вільсон вислав через американського конзуля в Москві привітання конгресови советів, який відбував ся там, з висловом симпатій американського народу та спочуття в боротьбі з автократією. Таким робом у відношенню до большевиків Америка займає також, як і у справі японського походу, становище, відмінне від становища її західноєвропейських союзниць.

Заключенне миру з центральними державами не привернуло ладу і не вияснило положення в самій Росії, в деякій мірі навіть побільшило хаос в ній, внісши поріжненне і в саму партію большевиків. Заключенне миру показало ще раз, як далеко зайшла анархія в Росії. Вже той факт, що Троцький усунув ся від закінчення тих мирових переговорів, які він розпочав, показав, що в поглядах большевиків на мир нема єдности. Деякі часописі навіть повідомляють, що Троцький став на чолі большевицької течії, що противить ся заключенню миру й виступив у сій справі проти Леніна, який є безумовним прихильником миру. Окремі провідники большевицьких банд відмовили ся припинити воєнні операції проти Німців і видали відозви з закликом до дальшого продовження війни. Заключаючи мир з центральними державами, петроградське правительство обовязало ся вивести свої війська або, ліпше сказати, банди з України. Не відомо, чи правительство Леніна-Троцького взагалі не захотіло виконати сього обовязання, чи не має стільки авторитету, щоб відкликати своїх післанців з України. Фактом є лише, що українське й німецьке військо мусять збройною рукою очищувати Україну від грабіжницьких банд, гонячи їх на схід і на північ.

В останніх днях конгрес советів у Москві переважаючою більшістю голосів ратифікував, себто ствердив заключенне миру з центральними державами. Окрім сумнівного становища в справі миру, яке зайняв Троцький з своїми найближчими прихильниками, виступили проти миру й ліві соціалісти-революціонери, що досі йшли з большевиками. Заключенне миру само по собі може в деякій мірі скріпити становище большевиків, давши їм спроможність звернути цілу увагу на внутрішні відносини. Але спосіб заключення миру та його територіяльні наслідки дали ґрунт і для агітації прихильників старого ладу, які в останнім часі розвинули жваву діяльність. Можливо, що большевики починають вже розуміти, оскільки небезпечним є їх теперішнє положення, принаймні є деякі ознаки того, що вони шукають порозуміння, але вже не лише з соціалістами, а й з кадетами. Проймаюла вістка, що большевики запропонували важне місце в своїм правительстві кадетови Кішкіну. Але немає якихсь ознак того, що кадети готові були-б порозуміти ся з большевиками. Скорше можна припустити, що кадети наблизили ся до монархістів. „Русское Слово“ повідомляє, що большевицьке правительство викрило широкий монархічний рух, центр якого є в Москві. Наслідком сього арештовано великого князя Михайла Олександровича, якого

монархісти хотіли посадити на трон. Разом з тим в Москві арештовано багато офіцерів. У Петрограді розбросено також Преображенський полк, в яким показали ся протиреволюційні змагання. „Новая Жизнь“ знову доносить, що в області донського війська, де ліберали утворили осередок монархічного руху, відправляють молебні за поворот царизму. І таких вісток з Росії дуже багато. Вони показують лише зайвий раз, як добре зробила Центральна Рада, що проголосила Україну самостійною державою і відокремила її таким робом і від російської анархії і від монархістичних течій.

М. Троцький.

Межа України супроти Польщі.

З огляду на великий шум, якого наробило визначення польсько-української межі в берестейському мировім договорі України з почвірним союзом, цікаво буде нашим читачам перечитати погляд найбільшого географа Німеччини, ректора берлінського університету д-ра Альбрехта Пенка, на сю справу. Щодо цифр, наведених у статті, замітимо, що начислені в холмській окрузі 8.700 Росіян се по найбільшій часті українська інтелігенція, яка бояла ся признати ся до українства й зарахувала себе до „русских“. При дискусії про польсько-українську межу звертають увагу дві речі, раз, що говорять ся про можливість поселення межі на схід, а не на захід, відповідно до того, де чия національна більшість (а не релігійна!), а подруге, не зазначають ся в пресі, що з поділених повітів треба б мати статистику по селах, бо статистика повітів тут не при чім, тому, що польське населення з західних повітів Холмщини, яке саме так сильно заважає на числах статистики, опинило ся на заході від польсько-української межі, а частини з українською більшістю на сході. З доданої карти видно, скільки української території, особливо в Сідлеччині, лишила поза межами України поведена в Берестю польсько-українська межа. Р е д.

На Україні наново повстає давня київська держава, яку заснували германські Варяги, метрополія північної Росії. Її ядро впало вже під ударами Монголів; її західні відломки вели ще якийсь час скромне життя яко князівства галицьке й володимирське. Опісля прийшло перше до Польщі, друге до Литви й через те так само до Польщі. Та хоч вони більше ніж півтисячеліття не мали державної самостійности, Українці ні тут ні там не втратили своєї народности, а на язиковій карті Європи ще сьогодні виразно та ясно видно, як далеко на захід сягала колись київська держава. Як звичайно, віра зберігла народ перед утратою його національности. Як Ірландці мають сильне оперте супроти Англії в своїй приналежности до католицької церкви, як семигородські Сакси мають своє оперте в євангелицькій вірі Лютра, так західні Українці супроти своїх католицьких панів були звязані своєю приналежністю до царгородської церкви. Нераз пробувано з польського боку зблизити їх до католицької церкви, накінець через церковну унію в 1596 р. Вона дійсно відчужила українську шляхту від народу. Але останній, не звжаючи на свою приналежність до уніяцької церкви, названої в Австрії греко-католицькою, зберіг свою національну окремішність! Се відносить ся до цілої Галичини (розуміть ся, справжньої Галичини без польського князівства краківського з Освенцімом і Загором. Р е д.), давнього галицького князівства; се відносить ся також до тісно звязаної з нею

Холмщини, як і до тих частин Волині, які так само, як Холмщина, прийшли до Конгресової Польщі.

Всі докладніші етнографічні карти Східної Європи показують в так званій Конгресовій Польщі на захід від Буга українське населення. Для них в першій мірі лягла в основу етнографічна карта європейської Росії, котру уложив 1877 р. російський полковник Ріттх при помочи Етнографічного Відділу Царського Російського Географічного Товариства. Вона є єдиноким певним твором, який представляє розширення національностей Росії, вона повстала не для якоїсь політичної або національної цілі, але обробляє не менше ніж 35.000 головних доказів для цілої російської держави, які збрала Царська Академія Наук в Петрограді. Незабаром по своїй появі стала карта Ріттха через німецьке видання відома в Німеччині. У французькій літературі поширив її твір Бельгійця Бонмаріаж-а. Її відтворює етнографічна карта знаменитого твору Рудницького про Україну й вона лягла також в основу польських язикових карт, напр. мапки в Ромеровім атласі Польщі.

Наша мапка представляє можливо найвірніше відтворення карти Ріттха. Ми випустили тільки жидівські й німецькі язикові області та їх територію прилучили кожодчасно до сусідньої. Виразно бачимо, що нема гострого відмежування Поляків і Українців; обидва народи перемержують себе взаємно: Українці вискакують в півостровах на захід, але є й численні польські острови в замкненій українській язиковій області сходу. В карту внесено означену в Берестю політичну межу України. Вона проходить, як зазначено в мировім договорі, через міста Білгород, Щебрешин, Красностав, Пугачів, Радин, Межиріччя, Сарнаки, Мельник супроти Польщі й далі через Високе Литовське, Кам'янець Литовський і Пружани супроти Білоруси. Само собою розуміть ся, що про се не треба так думати, немовби межа мала розтягти сі міста й поділити їх між Польщею і Україною,—що більше, сим висловлено тільки загальний перебіг межі й дано ще повну можливість ближше порозуміти ся в справі неї. Ознакою сеї межі є те, що вона відтинає українські високости на заході та включає польські острови на сході. Се межа порозуміння, яка по обох боках потягає за собою страти. Інакше й не можливо.

Зовсім несправедливі претенсії Поляків на цілу Холмщину та на землі на захід від Берестя, які колись належали

до Литви. Велика перепись населення з 1897 р., одинока, яку коли підприйнято в цілій Росії, показала на здивування не одного, який сильний український елемент в сих землях. На лівім березі Буга вказано не менше ніж 299.000 Українців. В округах, що межують з Бугом, вони численніші ніж Поляки, і так у Білій, Володаві, Грубешові й Томашові. Тільки в холмській окрузі, де побіч 17.500 Німців нараховано також 8.700 Москалів, вони о 1½ тисячки менше численні ніж Поляки. Взагалі жило в округах над Бугом 239.000 Українців побіч 154.000 Поляків; решту 60.000 Українців нараховано в округах, межуючих на захід, в Константинові, Красноставі, Замостю і Білгораю. Се округи, через які має переходити межа, отже які тільки в частині мають прийти до України.

Війна певно поробила зміни в сій картині чисел. Німців по найбільшій часті прогнано з Холмщини. І Українців не раз приневолено опустити країну. Тому ми не дивуємося, що висліди, які поробило ц. і к. (австрійське. Ред.) люблинське генерал-губернаторство по донесенням польських письменників, мали вказати релятивно сильніше польське числення. Та ми не можемо брати їх за дороговкази для будучини, але дожидаємо, що покажуться по повороті прогнаних. Тоді щойно буде можливе установлення межі подрбно. На сьогодні вистарчить підкреслити, що українські землі на лівім березі Буга належали перед війною до київського генерал-губернаторства, отже до ядрової території новоповсталой України. Дійсно їх відокремлено від Конгресової Польщі щойно в 1912 р. Протягом війни приділено їх до ц. і к. (австрійського) люблинського генерал-губернаторства й се очевидячки оживило польські сподівання, що вони лишуться при Польщі. З другого боку не можна було сподіватися, що Українці зречуться частин своєї національної території, які вже перед війною прилучено до українських земель.

Обурення Поляків на берестейській мировий договір зрозуміє вповні тільки той, хто освідомить собі, що велика земельна посілість Холмщини знаходиться головно в польських руках. Для ріжних польських магнатів було се певно прикрою несподіванкою, коли вони одного ранку довідалися, що їх посілости мають належати до України, про яку говорили, що вона має поділити велику земельну власність. Та се не може перешкодити нам Німцям тішитися довершеним миром і також польські члени Райхстагу при голосуванні в головній комісії не голосували проти мирового договору, тільки усунули ся від голосування. Тільки незалежним соціалдемократам застережено було заступати через їх голосування інтереси польської великої земельної власності в німецькім Райхстагу.

(„Die Woche“, ч. 10).

Проф. др. *Албрехт Пенк*.

3 окупованих Австрією українських земель.

(Холмські гаразди. — Реквізиції на Волині. — Привитання українських офіцерів і що з того вийшло. — Похід на Поділля під знаком Загурського).

Що діється в окупації, можна собі легко уявити, знаючи, як „солодко“ живеться нашим людям навіть в „гінтерлянді“ в східній Галичині під знаком військових реквізицій і польських „жондуф“. Побільшіть галицьку біду в сотні разів і ви дістанете нашу. Про польський режим у Холмщині нема що й згадувати. Досить, що досі, не зважаючи на всі заходи, нема ніодної української школи, ніодної української газети!

Навіть по підписанню мира відносини не змінилися. Хіба навідворіт, бо Поляки з фурією кинули ся „рятувати“ польськість Холмщини. Зі способів сього рятування варто відмітити отсей: Двори й ґрунти Холмщан, які примусово виїхали при відступі російського війська, віддано зайдам,

при чім усякі межі знищено, а часом порозбирано й хати й усякі господарські забудовання.

Взагалі робить ся так, наче виселенці ніколи не повернуть, або може вмисне, щоб, повернувши, застали нові відносини й нових господарів на колишнім своїм обійсто. Можна собі уявити, що жде сих бідних виселенців в разі, якби Австрії вдало ся таки виторгувати Холмщину для Польщі, про що так марно старав ся гр. Чернін під час берестейських переговорів.

Невесело й на Волині. Передовсім не дають дихати реквізиції. Здається, окупаційні влади поставили своїм завданням видушити з Волині перед ратифікацією мира все, що лиш дасть ся. Тому забирають останню худобу, ревікують послідне збіжжя, не зоставляючи нічого на засів. Єдина надія людности на своє Українське Правительство, що воно нарешті заступить ся за неї і положить кінець здирству й поневірці. Всі ждуть — не діждуть ся, коли нарешті уступить австрійсько-польська господарка, котра вже всім у печінках сидить.

З кінцем лютого до Володимира Волинського прибула група українських офіцерів з табору Йозефштадт (25 душ на чолі з полковником Іваном Максимовичем Перликом). Офіцери сї мають стати на чолі спеціальної дивізії з полонених Українців, які приходитимуть з таборів.

Місцева українська громада постановила привитати любих гостей. Управа школи ім. Шевченка вислала їм дуже гарне письмо, прикрашене мережками, запрошуючи їх на неділю 3 марта до школи на свято миру й української державности.

Свято се пройшло дуже гарно при піднесенім настрої, так, що не одному з учасників текли сльози від зворушення.

Почало ся свято о 3 год. пополудні по спільнім фотографуванню відспіванням „Вже воскресла Україна“, яке дуже гарно виконав хор школи під орудою учителя Якимовича. Потім др. Л. Мишуга виголосив привіт до гостей від громади та школи, славлячи їх за те, що вони йдуть рятувати Рідний Край. Дальше наступили деклямації й хоріві співи та вправи дівчат рушниками. Потім виголосили привіти до гостей д. Черановський від Українського Запозомогового Комітету й пор. Гумовський від українських офіцерів австрійської армії. Вкінці забрав голос полковник Перлик і подякував від імени українських офіцерів управі школи й иншим за привіти й гарне свято.

Гості взагалі не могли намиливати ся рідною школою, яку вперше бачили. Не могли нахвалити ся шкільного хору, який дійсно чудово розвинув ся, а вже найбільше сподобали

Гостина українських офіцерів в українській школі імени Шевченка у Володимирі Волинськїм.

Посередні в оточенні учительок полковник Іван Максимович Перлик.

ся їм вправи малих дівчаток при супроводі пісень. По скінченню програми свята полила ся дружня розмова й спільна пісня. „Заповітом“ закінчило ся се на диво симпатичне й миле свято й о пів до 7-ої гості розійшли ся по хатах, несучи з собою зворушливі спомини про гостину в рідній школі.

На жаль у деякого з австрійських Українців zostали ся від свята не самі світлі вражіння. Під запрошенням, яке вислала управа школи до полк. Перлика й товариства, поклав свої підписи й дехто з українських офіцерів Галичан. Запрошення се тимчасом попадає в руки капітана Поляка, приділеного до коша українських офіцерів. Сей очевидно „зробив ужиток“ і подав лист генералови. Вийшла ціла хрія, дуже характеристична для австрійської воєнщини. Українця-поручника Д. зараз перенесено з Володимира в повіт.

Сей волинський епізод з українсько-австрійського приєднання очевидно дуже знаменний і характеристичний при всій своїй комічності. На Поділлі такі епізоди набирають на жаль прикмет трагічності. Австрійські війська, вступивши на українське Поділля, починають мішатись не в своє діло. На доноси польських поміщиків арештовують українських селян, кують їх і відводять до Гусятина (на австрійським боці). Все се нераз за дрібні справи, які мали місце ще в початках революції (напр. зрубання дерева в панській лісі тощо). Така самоволя очевидно не може не обурювати. Яким правом? Адже суд і розправа належить ся тут законному Українському Правительству — Центральній Українській Раді, а не польсько-мадярським військам з паном Загурским на чолі, бо й п. Загурский, відомий і відзначений вішатель Українців з початку сеї війни, йде також з австрійськими військами по Поділлі. Центральна Українська Рада мусить заложити рішучий протест проти такого австро-польського большевизму.

Л. В.—ко.

Полонені офіцери-Українці табору Йозефштадт до Союзу визволення України.

До Хвальної Президії Союзу визволення України.

Високоповажані Добраді! Любов до Рідного Краю й народу згуртувала була нас тут на чужині в одне гніздо-громаду — Йозефштадтський табір у Чехах. Недовгий, порівнюючи, час се українське гніздо жило, але багато пережило, коли злетіли ся розполохані пташки-діти катованої України й зачали складати його. Багато хвилювань і кипіння завнало життю сеї громади й дуже яскраво та корисно причинило ся до витворення суто-українського національно-політичного світогляду, до гуртування в рідну сімю та будівання власної хати. Життя наше в громаді сього табору стане, ми віримо, гарним досвідом для нашої будучої праці на Рідній Землі.

Надійшли останні дні спільного життя нашої загратованої Громади. Дочекали ся ми свого святонька, якого й не сподівали ся. Добра воля наша й наше бажання виражає нас до рядів вірних синів нашої палаючої Батьківщини — до національного війська Української Народньої Республіки. Гордість і щастє переповнює наші душі, що доля судила нам стати-бути ще активними оборонцями Рідного Краю в час такої дійсно божевільної ворохобні, яка охопила майже всю нашу широку Україну.

Час теорій для нашої Громади скінчив ся, надбиг час практики й ми охоче йдемо на сю роботу. Свідомість високого обовязку перед Рідним Краєм і народом, бажання захистити його від непроханих зайдів-чужинців, міцне пересвідченням бажання всіма силами, всією своєю істотою боронити й зміцнити державність нашої дорогої України принадно манить нас туди, де збирають ся Українці-бранці, що зголошують ся до українського війська, до дисциплінованих

відділів, щиро й радо відгукуючи ся на заклик своїх провідників і на голос своєї совісти, свого громадського обовязку перед землею, политую кровю славних прабатьків. Ми сподіваємо ся й щиро віримо, що наші козаки-бранці всі як один відгукнуть ся й стануть у ряди сеї добровільної, молоді по формуванню, але старої духом і споминами армії. Ми волимо й віримо, що кожний з нас бажає служити Батьківщині й тим справді народолюбним змаганням, які були й є основною підвалиною діяльності наших великих провідників і діячів, котрим навіть у нинішній час, час волі, довело ся зазнати стільки страждань та страхіть.

Отже настав радісний поворот і всі оживші душею сини України без вагання встають і поквапом прямують до східної провідної зірки. З веселим щебетанням, цілими купцями летять пташки до Рідного теплого Краю. Летять туди й з нашого гнізда пташки. Вже стали й стають наші товариші громадяне в ряди оборонців вільної Батьківщини. Виряжаючи до національного війська третій гурток своїх громадян і сподіваючи ся на скорий відїзд останніх, ми, Громада Українців Йозефштадтського табору, з нагоди нашої розлуки з вами — тут закордоном, високо шануючи велетенську безмежно цінну вашу працю задля Рідного Краю, — підносимо наше щире і глибоке „дякуємо“ за те, що вашим піклуванням, змаганнями й допомогою ми здобули можливість ще тут у колонії згуртувати ся і пожити національно-духовим життям. Не знаходимо слів і виразів, якими можна-б скласти нашу вам подяку за всі турботи, які ви мали зі справою утворення і організації нашого табору. Віримо, що діставши ся до Батьківщини, ми швидко скинемо нервовість бранця і в своїй праці виявимо гарні й здорові наслідки життя в Українській Громаді Йозефштадтського табору. Ся робота, чи то оружна для зламання анархії та заведення порядку в нашій молодій державі, чи то культурно-просвітна для піднесення самосвідомости й добробуту нашого народу, — буде головною і найбільшою нашою подякою за ваші труди. Скоро прийде вже розум на землю, тиша і сонце вже незабаром змінять нинішній грім та блискавку. Сподіваємо ся скоро побачити ся у себе вдома. До скорого побачення на нашій, своїй землі.

Громада Українців офіцерів—військових бранців Йозефштадтського табору. Йозефштадт (Чехи), дня 8 березня 1918. Голова табору М. Вукшований, писарь Епіфаній Загородній.

Полонені Українці про заклик вступати в армію для оборони Рідного Краю.

Не підлягає ніяким сумнівам, що полонені Українці, а особливо ті, що попавши в неволю, не впали в життєву зневіру, а цілий час свого побуту в далекій чужій стороні використали для того, щоб як найкраще познайомити ся з історією і літературою свого народу, кількасотлітніми змаганнями до повного визволення зпід парсько-московського панування, поширити або удосконалити свій політичний світогляд і т. ин., мають відогравати в новім життю України досить поважну, а почасти може й рішачючу ролю. Всі ті знання, які досить багацько полонених здобули тут у неволі в ріжних політично-національних, культурно-просвітних і ивщих організаціях українських таборів і на робітничих командах, мусять принести велику користь в будучім громадським і державнім життю України. Та найголовнішу ролю полонені мають відограти в теперішній боротьбі України за свою самостійність уже не з царськими чиновниками й посіпаками, а з московськими панами большевиками. Знесилений український нарід, на жаль, не може дати собі ради, щоб захистити свої права й волю від усяких напасників. Довело ся користати ся військовою допомогою своїх сусідів, які донедавна були ворогами. Але яка не корисна чужа допомога, а вона свідчить про теперішню безсилість

молодої Української Народньої Республіки й тому кровю обливаєть ся серце кожного щирого сина українського народу. Найкраща надія—власна сила, а коли її немає, завжди загрозуватиме всяка небезпека з різних боків. Се тепер мусять зрозуміти всі. Розуміють добре се й провідники молодішої нашої держави. Вже багатько дечого робить ся, щоб створити нову, добре організовану українську армію, на яку-б можна сміливо оперти ся в кожну небезпечну хвилю. В найпершу-ж чергу українське правительство надієть ся, що його щиро підтримають полонені Українці. Що се так, ми бачимо з тих заходів, які вже пороблено перед осередніми державами в справі випущення полонених з неволі й озброєння їх для боротьби з безладдем і заведення в державі порядку та спокою. На жаль, через усякі труднощі воєнного часу справа поки-що йде незовсім так скоро, якби то хотіло ся нам Українцям, але треба надіяти ся, що в найближчій часі все піде, як слід.

Чи-ж виправдають полонені те довірре, з яким до них відносять ся теперішнє Українське Правительство, виникає у багатьох цілком зрозуміле питання. Чи зможуть вони встояти ся в боротьбі з усіма ворогами українського народу й чи не піддадуть ся вони большевицькій аґітації, як уже чимало війська було піддало ся й тому розбрило ся до дому, лишивши країну без усякого захисту?

Щоб відповісти на се цікаве для кожного Українця питання, ми подаємо кілька відповідей самих полонених, що добровільно зголошують ся до Української Національної Армії. Ось кілька з них:

„Ми, полонені Українці, зібрані з різних таборів у Лебрінг, з великим інтересом стежили за подіями, які відбувались як на Україні, так і в Росії. Перша вістка про революцію принесла нам дуже велику радість і надію, що тепер для нас як найкраще буде розв'язане наше національне питання, що революція дасть свободу й можливість для мирної праці всіх народів старої Росії, а таку мирну працю ми уважали можливою тільки при перебудові царської Росії на союз федеративних республік. З такого нашого погляду ми з великою прихильністю стрітили вістку про зібрання у Києві Центральної Української Ради й Українського Генерального Секретаріату яко тимчасового правительства. Ми привітали третій Універсал Ц. У. Р. яко правну й одинокую можливу дорогу для розв'язання національного й соціального питання нашого народу. В наших серцях ми бажали здоровля й можливости мирної праці тим людям, що зуміли так скоро організувати ся. І так, показувалось, міцно єдналась вся маса українського народу, гинули всі соціальні несправди. В душах ми молили ся за тих людей і скорбіли, що ми в неволі і не можем в таку критичну хвилю, коли так багато святої праці, допомогти їм. Ще гірше стало нам у неволі. Серце рвало ся до дому!

„Переворот большевиків, їхні мрії: через всевітню революцію провести в життя царство соціалізму й ідеї інтернаціоналу — внесли серед нас тривогу. Ми бояли ся, що большевики вороже віднесуть ся до питання національних справ, котре ніби задержує на якийсь час ідеї интернаціоналу; а ми вважаєм, що найвірніша дорога до интернаціоналу лежить через визволення всіх народів.

„Наша тривога справдилась: большевики вповіли Центральній Українській Раді війну, кинувши гасло, що вона буржуазна. Ми сьому вірити не можемо, бо Ц. У. Р. провела в житте такіж соціалістичні реформи, які були-б до лица і самим большевикам, а котрі крім того такі корисні для українського народу. Причину сїєї братовбивчої війни ми бачим тільки в їхньому ворожому відношенню до нашого національного питання.

„Якби то не було, а наші мирні села запалали вогнем, наші батьки, брати, сестри, жінки й діти, наша свобода в небезпеці. Як нам тяжко сидіти тут у неволі, коли там на Україні пощадитинню валяють ся непоховані трупи уби-

тих, може бути, наших братів, батьків або дітей!.. Гірко, та ба: дорога до дому закрита. Прочитавши у вашій часописі поклик до полонених нашої мирової делегації в Берестю, ваш заклик, як можна швидче прибути до дому, щоб боронити свій Рідний Край, ми, полонені Українці, що мешкаєм у таборі Лебрінг, подали нашому таборовому начальству список Українців, котрі хотять негайно вступити в Українську Армію і для скоршого виконання сїєї справи просять перевести їх в табор Фрайштадт. Ми просимо вас ужити всіх засобів, щоб наше прохання мало успіх, бо нам гірко сидіти тут, коли там у нас дієть ся таке лихе діло. Рятувати свій Рідний Край ми вважаєм святим для нас ділом і ми мусимо та зуміємо се зробити своїми силами навіть без чужої помочи. 15/III 1918. Підписи полонених“.

З „Dögös Kompat Nyitra Megye“ пишуть: „З „Вістника“ ми дізнали ся, що багато вже наших братів-полонених поїхали визволяти свою рідну Батьківщину з пазурів лютого ворога. Не може бути наше серце на місці. Ми мусимо також іти. Ми дуже бажаємо як найскорше стати до помочи своїм братам, боронити від ворогів свою рідну Неньку. Ми не якісь перевертні, а Українці. Ми бажаємо дістати ся на Україну не для того, щоб побачити ся з ріднею, а щоб вигнати лютого стародавнього ворога зі свого Рідного Краю. Ніякі большевицькі банди не можуть нас уговорити, щоб ми відпурили ся від свого Рідного Краю. Краще нам погинути, покласти своє житте, ніж бути в московських пазурях.“

„Минув уже час, коли ми були всі „граждане“ одної „неделімої“ Росії, пише нам полонений Н. Червоний. Тепер уже Україна вільна. Але вона потребує помочи. Дотепер ми всі полонені з Росії ділили одну долю, тепер же інтереси України багатько різнять ся від московських. Довідавшись, що організують ся українські військові відділи з полонених для помочи Україні, бажаю також вступити в ряди „українського війська“.

„Щоденно надходять вісти, які говорять про страшні злочинства большевиків на Україні, й ми вже не в силі діждати ся того часу, коли нас повезуть до Рідного Краю на поміч нашим братам. Тепер ми в неволі, а опісля буде запізно. Тяжкі хвилі переживаємо. Серце кровю обливаєть ся і рветь ся до бою, а разом з тим мусимо сидіти тут у неволі. Подбайте, щоб нас скорше відправили до українського війська. Тухля“. Підписи.

„Почувши про те, що у нас на Україні дієть ся, запалило ся наше серце й заграла дідівська козача кров. Рвемо ся до бою проти московських напасників, проти большевицьких банд, які руйнують наш край і хочуть задушити ту волю, якої ми так довго ждали. Просимо допомогти нам як найскорше вступити до українського війська, яке формуєть ся у фрайштадтськїм таборі. Полонений Г. Кор...“

„Дорогі товариші! Ми з великою радістю готові вступити в ряди української армії і бажаємо боронити Україну до останньої каплі крови, бо вважаємо себе рідними й вірними синами нашої неньки України. Просимо вас: допоможіть нам як можна найскорше стати до боротьби з ворогами України. Нас багато порозкидано по цивільних роботах і ми всі дожидаємо тієї щасливої хвилини, коли нас заберуть для оборони свого Рідного Краю. Поміж нами є і Великороси, які живуть на Україні. Вони також бажать вступити до української армії. Полонені з таборів Йозефштадт, Дунасерадагелі й ин.“

„Ясно уявляючи собі ту велику небезпеку, якою загрожує большевизм здобуткам революції взагалі і зокрема навала большевицьких авантюристів з підкупленими й обдуреними московськими й українськими темними масами на нашу Рідну Країну, тепер Українську Народню Республіку, й вважаючи себе щирим сином неньки України, я вважаю своїм великим горожанським обовязком стати в ряди оборонців своєї Батьківщини. Полонений В. Калениченко“.

„Тяжко стало на серці, коли я довідав ся, що на нашу Неньку Україну найшла банда большевиків, яка руйнує і грабує наше добро й хоче надалі тримати наш нарід у московських пазурах. Щоб стати до помочі в боротьбі з сими бандами, прошу вас як найскорше перевести й мене до того табору, де формують ся українські полки. Хай живе вільна самостійна Україна! Хай живе У. Ц. Р.! Геть з большевицькою ордою! Полонений Т. Бойко“.

„Бажаючи стати в лави оборонців Рідного Краю, щоб допомогти бідному народови визволити ся зпід московського ярма, під яким він бідував 250 років, прохаємо поробити заходи, щоб нас як найшвидче перевели до тих таборів, де формують ся українські полки. Свідомі своїх обовязків Українці табору Шпрацерн.“ Підписи 17 полонених.

„У відповідь на заклик до всіх свідомих Українців ставати в ряди української армії просимо вас зачислити нас як добровольців. Все зголошення мотивуємо так: кожна одиниця, що бажає щастя своїй Вітчизні, що розуміє завдання часу, — не може сидіти, згорнувши руки. Наша Вітчизна є в небезпеці, як зовні, так і в осередку. Темні духи, вороги всього живого та свідомого, всіма силами старають ся внести й піддержувати безладде й анархію в нашій країні, запоморочити наш темний люд і зробити своє темне діло, змагаючи ся відняти від нас все найдорожче, що здобули ми в сій війні, — волю України. Того не може бути. Скрізь по цілій Україні мусить рознести ся покликання до порядку, всі завжди зі своїми большевицькими теоріями мусять бути вигнані з України й наш народ мусить і зможе взяти ся за організаційну працю у вільній Україні. Святий обовязок, повернення ладу лежить на всіх свідомих силах нашого народу. Ми, котрі любимо свою Неньку-Україну, бажаємо найскоршого визволення для неї, цілком свобідно, з розумінням ваги та значіння святого обовязку, що беремо на себе, й відповідальности—просимо поробити всі можливі заходи, щоб нас перевели до українського табору Фрайштадт, де зможемо стати в ряди Української Національної Армії, а коли буде потрібно, то й життя своє віддати за свою милу Вітчизну, Українську Народню Республіку Полонені Українці“ (підписи).

„Довідавши ся, що наш Рідний Край є в небезпеці, ми як вірні сини його уважаємо за обовязок негайно стати до помочі в боротьбі проти московських большевиків. Щире серце наше тільки для України. Хай живе Українська Центральна Рада й Рада народніх міністрів! Хай живе Українська Народня Республіка та вільний український народ і всі горожане Вільної України! Полонені з рїжних таборів“ (підписи).

„З великою радістю зустріли ми четвертий Універсал У. Ц. Р. Думалось, що настають нові щасливі часи нового вільного життя, що спиняєт ся всякі переслідування й утиски, що занане справедливість. Сі думки веселили нас і тут у неволі. Та не по серцю, видко, прийшла ся воля України петроградським большевикам. Не під їхню сопілку йшла У. Ц. Р. Їм було заздрісно, що вона провадила свою найрозумнішу працю, не питаючи ся їх. Кинувши гасло, що то все буржуї, вони накинули ся на Україну, як колись накидалась татарва, думаючи, що нема вже кому захищати її. Як колись лякали людей опричники Івана Грізного, розїздаючи з мечем в руках і з псаючою головою на дрючку, так тепер лякають наш нарід большевицькі наймити червоногвардійські хижакські полчища з гарматами й намальованим на чорному прапорі черепом. Не можемо ми сидіти спокійно в неволі. Ми мусимо поспішати на поміч, щоб не допустити до повного зруйнування нашого краю. Робіть усі можливі заходи, щоб нас скорше пускали на волю і формували полки. Ми мусимо йти шляхом, який вказав нам наш славний пророк-поет Т. Шевченко:

„Боріте ся, поборете,
Вам Бог допомагає,

За вас сила, за вас воля
І правда святая.“

Ми мусимо поспішати, бо всі здобутки революції українського народу можуть зовсім загинути. Полонений В. Данько“.

Сі відповіді, які кожного дня надходять до Союзу й української організації полонених у Фрайштадті, котра сама кермує справою формування козачих курнів для відправки на Україну, говорять досить яскраво, як полонені Українці розуміють свої сучасні завдання перед Рідним Краєм у сю історичну тяжку хвилю.

Чи ж можна мати якісь сумніви, що Українська Армія для порятунку краю, зложена з таких свідомих одиниць, виконає як слід не тільки свій перший громадянсько-військовий обовязок, а й усі інші, від виконання яких залежить воля і щасте українського народу на будучі століття?

Полонений Іван Павлюк.

Національна справа.

(Уваги на часі в звязку з війною).

I. Національно-визвольні рухи нового часу й „визвольники“.

(Продовження).

Антанта піклуєт ся про австро-угорські „окраїни“ й „інородців“, хоче вигнати варварську Туреччину з Європи, визволити німецьких не-Німців. Вона цікавиться ся чеською, ельзас-льотаринзькою, вірменською, подекуди польською справою. Московський царизм ішов „визволяти“ австро-угорські недержавні народи, тим часом як „Ліга російських інородців“ зладжувала для Вільсона свій страшений акт оскарження проти царського знасилування та поневолення численних російських „окраїн“ та „інородців“.

Англія, захоплена визволюванням австрійських, турецьких і германських недержавних народів, забула про своїх Ірландців під боком, аж сі змушені були пригадати їй своє існування торіччим повстанням, аж повішення ірландського національного провідника Роджера Кезмента ще один раз пересвідчило весь культурний світ в тім, що славетна англійська свобода й політичний демократизм мають свій дуже чорний відворотний бік. Франція та Бельгія, справедливо домагаючи ся направи заповіданих їм кривд, рівночасно переводять безоглядну боротьбу проти фляндського руху під очевидно безглуздим закидом якогось його „германофільства“. Про покійну царську Росію годі говорити, не тому, що про мертвих можна або добре говорити або зовсім не треба говорити, але тому, що на щасте царизм вже навсе щез з поверхні землі. Одначе фактом лишть ся, що його передсмертна фарса — виступ у ролі „визвольника“ поневоленних народів під час сеї війни—означає всесвітній рекорд в історії дипломатично-національного „визвольного“ гумбуку.

Будо-б очевидно несправедливим і одностороннім закидувати дипломатичний макіявелізм та гіпокризію лишень почвірному порозумінню. Під сим оглядом ворожий йому центрально-державний табір мало в чім відріжняєт ся від антанти. Головно хіба тим, що не має серед поневоленних народів морально-політичного кредиту першої. Революційні та демократичні традиції головних співучасників почвірного порозуміння (Французька „декларація прав людини та громадянина“ або англійська „велика хартія вольностей“) зрозуміло більш приваблює плебейські пригноблені народи, ніж спогади метерніхівського-бахівського абсолютизму, чи передвоєнного пруського гакатизму. Тому саме й виступ центральних держав—особливо-ж Німеччини—в ролі „визвольників“ поневоленних народів зустріт ся загально з значно меншим довіррем і симпатіями ніж більш менш аналогічні заходи антанти*). Одначе де в чім ся роля

* Причиною сього останнього подекуди є також ще й те, що в політичній ідеології центрально-державного блоку нема симпатій до національного принципу та до гасла про національне самоозначенне народів загально. Навпаки зовсім очевидно признаєт ся до першенства та переваги над ними державної засади. „Державна спілка — каже Майнеке — мусить стояти над союзом народів“. Він остерігає далі перед „сіоністичною мрійністю й ортодоксією“ націоналізму.

сих останніх була улекшена через те, що свою „визвольну“ акцію вони звернули супроти найбільш та страшенно поневоленних народів, які стогнали в грізнім ярмі царської „тюрми народів“ та, що в часі війни вони деякі фактично визволили з під панування царизму.

Центральні держави головну увагу присвячували польській справі, щодо котрої позитивну свою визвольну політику довели до проголошення (5 листопада 1916 р.) Конгресівки польською самостійною державою з перспективою деякого її поширення після скінчення війни на схід, себто по лінії державно-історичних традицій та прямувань польських самостійників, але без пруської й австрійської навіть етнографічної частини Польщі. Галичині приобіцяно лишень широку державну автономію в межах габсбурзької монархії*).

Менш фактично проявляло ся зацікавленне для українського питання, хоч воно протягом війни набуло першорядного міжнародного значіння, а вже зовсім очевидно використовували ся політично-дипломатично справи: литовська, білоруська й жидівська, не без звязку зі сумно-славетною засадою „розділяй і пануй!“.

Інші національні справи східного колюсу (як татарсько-мусульманська, грузинська) викликали здебільшого теоретичне й культурне зацікавленне. Під сим останнім оглядом в Німеччині загалом велики багато зроблено для популяризації національних справ і рухів не лише російських, але антантського табору взагалі. Протягом війни в Німеччині повстала чимала публіцистична й політична інформаційна література з приводу них, в якій хоч багато є занадто одностороннього й тенденційного, але поруч з тим не мало матеріалу, під кожним оглядом серйозного й доброго. Згадаю ще, що для популяризації російських національних справ багато причинили ся відомі берлінські т. зв. „східно-європейські вечіркі“.

З західних національних проблем центральні держави (властиво Німеччина, бо Австро-Угорщина під сим оглядом ніяк спеціально не виступала) розмірно найбільше присвячували уваги ірландській і флямандській. Роджер Кезмент знайшов, як відомо, в часі війни захист у Німеччині, де розвинув велику енергічну публіцистичну діяльність для визволення своєї батьківщини з англійського ярма. В звязку з сим саме в часі війни появиля ся у Німеччині чимала публіцистична література, що всесторонньо розглядала дуже цікаве й актуальне ірландське питання.

Щодо Флямандців — німецьке відношення могло по зайняттю Бельгії цілком реально проявити ся, а саме в напрямі переведення основних національно-політичних і культурних домагань сього своєрідного народу, якому у власно-державній хаті жило ся, як в чужій, котрий на власній шкурі досвідчив бездонну різницю поміж французькою революційною вільнолюбною фразеологією та дійсною національно-централістичною державною політикою. Німці перевели адміністративний поділ Бельгії на флямандську й валонно-французьку частину; здійснено одно з найзаповітніших культурних домагань флямандського народу, себто ународовленне гентського університету. Одначе Флямандці, котрих їх компатріоти Французи оскаржують у „германофільстві“, ставлять ся до сеї фляманофільської політики окупаційного німецького уряду дуже пасивно й без симпатій. Серед них було до недавна чимало явних германофобів.

На думку Поттгофа ся війна означає занепад державотворчої ролі національного й расового чинника. Взагалі наука й публіцистика центрально-державного табору старають ся виказати смерканне національної дрібнодержавности, а поруч з тим держава будучини уявляє собі в наднаціональній або позанаціональній формі (Реннер, Науман, Грабовський). Завданням XX віку в післявоєнній часі на думку ідеологів сього табору має бути гармонійна синтеза провідних характеристичних рис двох попередніх століть, себто космополітизму XVIII в. з націоналізмом XIX в. Критичний огляд сих теорій читач знайде в цитованій вже тут праці Р. Челдена: Політичні проблеми світової війни стор. 47 і далі.

*) Останніми часами Австрія виявила готовість віддати будучій Польщі цілу Галичину, отже й українську частину, при умові, що Польща увійде в склад австро-угорської монархії на основах персональної унії.

Найслабшим пунктом центральних держав щодо їх національно-„визвольних“ заходів є те, що під сим оглядом вони у себе в хаті полишили старі передвоєнні порядки, які ще завдяки воєнному режимові в часі війни подекуди дуже погіршили ся, ставлячи їх власних „іногородців“ і „окраїни“ у вельми тяжке положенне, що знаменито знову використовувала дипломатія почвірного порозуміння, особливо-ж у своїх нападах на Австро-Угорщину.

Якого лиха наробив австро-угорський абсолютизм в часі війни, як безоглядно поведив ся супроти своїх народів-плебейців, про се увесь культурний світ довідав ся з трибуни віденського парламенту під час торічного весняного його засідання, коли заступники Чехів*), південних Славян, Поляків і Українців виступили зі страшенним оскарженнем проти режиму гр. Штірка та його грізної спадщини, проти кривавої експресюстиції, яка майже по столипінськи щедро вішала „інородчеське“ населенне наддунайської держави. З таким „домашнім обиходом“ дуже ризиковно одягати ся у плащ національного „визвольника“.

В Німеччині також власних „іногородців“ трактовано jako населенне другої кляси або низшого сорту. Гакатизм формально завішено на час війни задля „горожанського миру“. Але дух його та бюрократична практика здебільшого лишили ся по старому. Протести-промови польських послів у берлінським парламенті подекуди відхилили занавісу, що закривала справжнє політичне положенне у Познанщині. А ситуація в Ельзас-Льотарингії була куди більше загострена й пекуча**).

Словом, „визвольні“ заходи європейських державних спілок в дійсности були лише більш чи менш замаскованим державним егоїзмом, властиво отже звичайним імперіялізмом і експансією. Задля поневоленних народів „визволенне“ таким робом і серед таких обставин могло-б легко стати ся справжнім данайським дарунком, як се найліпше досвідчив не раз на собі у минулім столітті Балкан і як на сім ґрунті дійшло вже до чималого непорозуміння поміж „самостійною“ Польщею та її „визвольницею“ Німеччиною***).

Ін. Бочковський.

(Далі буде).

*) Дуже цікавий фактичний матеріал про переслідуванне Чехів у часі війни зібраний у виданню *Shování se vládních kruhů k českému národu za války*, Прага, 1917. 6 се книжкове виданне інтерпретації чеських послів з приводу воєнного абсолютизму в Чехах.

**) В сій розвідці природно лише дуже загалом та поверховно говоримо про різні національні справи, які у звязку з сею війною стали пекучими та звернули увагу ширшого загалу. Інформаційний огляд російських національних питань читач знайде в першій частині нашої спеціальної праці: Поневолені народи царської імперії, їх національно культурне відродженне та автономічно-політичні прямування. В другій частині, котра має вийти з друку наприкінці війни, буде зроблений огляд сих справ у часі війни та в звязку з нею. Ірландське питання обговорить автор в окремій розвідці, котра підготовлюєть ся саме до друку, також флямандському рухові присвячена буде докладна інформаційна праця, яка незабаром піде до друку.

***) Для сього відношення дуже характеристичний сей факт, про який повідомив варшавського кореспондента „Now o Reform“ гр. Ронікер, даючи звідомленне першому про подорож до Берліна в польській справі. Коли в літі 1917 р. дійшло до відомої кризи „Rady Stanu“, а наслідком сього й до кризи польської державности під патронатом центральних держав загалом, в німецьких рішачих кругах виринув проєкт полагождення польського питання в окупованій області *mapu militarni*, себто завойовницьким робом. На запит кореспондента „N. R.“, яка мала бути ся нова програма, гр. Ронікер відповів: „Дуже проста й не муну доказувати, що грізна: заведенне воєнного режиму, що політично означало-б пере черкненне акту 5 листопада, а економічно витягненне з Королівства ще протягом року мільярдів марок. На щасте сею програмою вдало ся повалити (Див. лист з Варшави п. заг. „Obraz sytuacji“ в „Now. Ref.“, ч. 406). Як в дипломатичнім „визволюванню“ народів все має саме припадковий характер, видко з того, що за якийсь час сею грізну програму відкинув відомий акт 12 вересня, який означав дальший крок на лінії політики, розпочатої торічним надолістивим проголошеннем польської державної самостійности. А на початку надоліста 1917 року з берлінських джерел появиля ся сенсаційні чутки про ще иншу й нову концепцію полагождення польського питання, а саме: про бучім-то проєктоване зєдненне Конгресівки з Галичиною в самостійну польську державу, лише персональною унією злучену з Австро-Угорщиною. Так отже дипломатичне „визволенне“ балансує довільно поміж двома протилежними бігунами: протинаціонального національства й сутонаціонального заманювання, є свого роду білярдовою грою про свободу поневоленних народів, в якій сим останнім припадає роля киданих кулей іколи тимчасом грачами є великодержавні й пануючі народи-патриції.“

Вісти.

Мир України з почвірним союзом ратифікувала Мала Рада 17 марта.

Миколаїв і Херсон зайняли німецькі війська, очищуючи Україну від большевицьких банд.

Офіційне повідомлення Генерального Штабу Української Народньої Республіки. Південний фронт. В Одесі спокій. Сторожу в місті несуть українські й австрійські військові частини. Спроби большевиків зрвати телеграф не вдалися, бо завчасу закликані військові частини не допустили до цього. Не вдала ся також їхня спроба захватити 27 мільонів карб., бо робітники заарештували матросів і примусили повернути забрані з державного скарбу гроші. В місті лишило ся багато всякого майна. Східний фронт. Після гарячого бою в районі Гребінки, в якім брали участь з нашого боку запорозькі полки й кінно-козачі полки під кермою полк. Шаповала, а також і німецькі частини, червона гвардія з Чехо-Словаками, які вживали панцирних потягів, артилерії й кулеметів у великій числі, утікають в напрямі на Лубні. Наші частини женуть за ворогом. Від стації Гребінка наші піші частини дійшли до Лазірок, а кінні передові відділи до Лубень. В Гребінці взяли в полон коло 150 Чехо-Словаків, багацько військового майна та два потяги, наладовані хлібом. Большевики на своїм шляху палять мости. Конотоп в наших руках (К. М. з 16/III).

Війна з большевиками. „К. М.“ з дня 16 березня повідомляє: На протязі вчорашнього дня бойові ділання большевиків найживіший характер мали лише на східнім фронті. На півдні був, порівнюючи, спокій. В Чернигівщині українські й німецькі війська взяли без бою Конотоп і Кролевець. Большевики, поспішаючи ся, утікають в напрямі до ст. Ворожба. В Полтавщині український відділ, підтриманий Німцями, мав гарячу битву з большевиками й Чехо-Словаками в районі Гребінки. В Херсонщині німецькі частини вели наступ в напрямі залізниць на Знаменку й Адобаш (стація на залізниці Черкаси—Одеса). Большевики поки-що сі стації тримають у своїх руках з наміром забезпечити вивіз награбованого в Одесі майна. В Одесі спокій. На рейді стоїть панцирник „Ростислав“, а коло Великої Фонтани панцирник „Синоп“. Ворожости вони не проявляють.

3 Симферополя. „К. М.“ з 16 марта подала телеграму з 15/III, що на днях уладили матроси в Симферополі різну інтелігенції й буржуазії. Згинуло коло 400 людей, між ними популярний соціаліст-революціонер Архангельський, куплетист Убейко й журналіст Трепек.

Бувшого єпископа Никона — Миколу Безсонова, колишнього подільського, а потім красноярського єпископа, приказом міністерства внутрішніх справ з 15 марта призначено на віце-директора департаменту віроісповідань (К. М.).

Страти німецького війська у Києві. По вісткам німецьких військових властей в київськім районі вбито 5 німецьких офіцерів і до 60 німецьких солдатів. Ранено 4 офіцерів і 200 солдатів (К. М.).

Вістки пресового бюро українського військового міністерства. Переловлено телеграму Муравйова, в якій він закликавав „усіх“ перерізувати й нищити гайдамаків. — До Ковеля прибули представники преси нейтральних держав Швеції, Швейцарії й Фінляндії, які задумали переїхати на Україну, але хвилево затримали ся. На обиді, уладженім для них німецькими властями, вони привітали присутніх представників українського військового міністерства Пилькевича й начальника української дивізії Зеленьського (К. М.).

Український представник на мирові переговори з Румунією. Голову української мирової делегації, яка веде мирові переговори в Берестю, О. Севрюка призначено представником Української Народньої Республіки для участі в мирових переговорах з Румунією. В звязку з сим призначенням О. Севрюк виїхав за кордон. (К. М.).

Димісія М. Порша. Народній міністер праці М. Порш подав ся до димісії. Причини: політичні погляди й необхідність його присутности при працях фракції у. с.-д. в Малій Раді. Замість Порша має прийти товариш міністра праці М. Михайлів, у. с.-д. (К. М.).

3 Одеси. „Кієвская Мысль“ з 16 марта доносить: У вівторок (12/III) в районі міста заявили ся німецькі ешелони. Обіцяна Муравйовим оборона міста закінчила ся фяском. Без жадного вистрілу банди розбігли ся, давши Німцям можливість без перешкод підійти до міста. Матроси, які голосили про свою готовість боронити місто до останньої краплі крови, почали грабувати портові склади й магазини й наладовувати кораблі, що відходили з Одеси. Прибувши німецька мирова делегація ждала передання міста, попереджаючи, що Німці займають місто виключно для заведення ладу, роззброєння злочинних елементів, заведення торговельних зносин між Німеччиною та Україною. Готуючи ся до втечі, большевики відкинули запропоновані умови. Над вечір прибула австрійська делегація, яку раніше арештували були матроси та яку з великою бідю пощастило увільнити. Автомобіль делегації большевики украли й відвезли на корабель. З огляду на безуспішність переговорів, Німці, Австрійці й Українці, з котрих перші прибули з Румунії, а другі з Поділля, оточили місто, не стрічаючи жадного опору.

Перед входом Німців совет народніх комісарів і большевицькі комітети втекли на кораблі й поїхали до Севастополя. Влада перейшла до міської самоуправи. Делегація міської ради виїхала до Німців з проханням пощадити місто. Німці заявили, що жадних політичних переслідувань не буде. Німці не завойовують Одеси, а заводять лише лад і працюють в згоді з самоуправою міста. Здобутки революції будуть охоронені. Охорона міста доручаєт ся відділам під кермою самого міста. Ненадійних елементів роззброять, матросам забезпечуєт ся недотикальність при умові роззброєння. Фльота може виїхати або зістати ся, коли вона роззброїть ся. Хто стрілятиме на Німців зза кутка, буде уважати ся повстанцем. „Наші завдання — заявили Німці — завести лад, установити торговельні зносини. Постарати ся, щоб поля були засіяні, та скріпити Українське Правительство.“

Фльота покинула Одесу, захопивши всі транспортні кораблі та соціалізовані приватні пароплави. Порт запустів й втратив своє значіння. Міська рада й біржа старает ся повернути транспортні кораблі, доводячи, що вони належать Одесі, а тим самим, значить, і Україні. Командантом окупаційного відділу призначено ген. Коша, який запропонував населенню повернути до мирної праці. Крамниці поки-що закриті. Житте входить в нормальну колію.

Про останні дні побуту большевиків в Одесі, кореспондент тоїж часописі доносить: Останній тиждень місто жило чекаючи кривавих подій. Бояли ся боїв на вулицях між військами советів і Українцями, Німцями й Австрійцями. Дуже непокоїли людність погрози матросів обстрілювати місто важкою артилерією, коли населення не дасть їм 20 мільонів. Передбачаючи, що опустять Одесу, матроси вимагали від населення грошей і харчів. Кілька днів тривала відкрита грабіж. озброєні банди опорожнювали крамниці й мешкання. Совет народніх комісарів, який зробив ся іграшкою в руках матросів, дивив ся на се крізь пальці. Тероризуючи населення, матроси кожної ночі стріляли в повітрі з гармат і рушниць. Дві ночі, чекаючи обстрілу міста матросами, населення ночувало в льохах. Одночасно Муравйов, виїхавши на позицію, кілька разів домагав ся телеграфічно винищення цілої одеської буржуазії. Таких самих жадань було повно в усіх офіційних розказах. Матросам Муравйов телеграфічно наказував обстріляти місто, не лишивши каміня на каміні, й караючи буржуазію, здати ворогови лише пожарище. Населення хитрувало, збираючи гроші й обіцяючи задовольнити всі вимоги матросів. Муравйовські банди, які загрожували знищити місто при першій появі військових

відділів противника, тікали, грабуючи та нищучи села, й посилали в Одесу брехливі телеграми про свої успіхи. В Одесі вони оголосили мобілізацію горожан від 18 до 45 року віку й обовязкову працю. Сі оголошення зявилися, коли німецькі відділи наближалися вже до міста. Робітники зараз же відсахнулися від большевиків і на вічах вимагали передання влади міській самоуправі й арештування народніх комісарів. Мобілізація не вдала ся. Маніфестанти піднесли білі прапори з написами „Геть з війною!“ Гурт Муравйовських салдатів кинувся на мирний натовп і почав стріляти. При сім вбито трьох і багатьох поранено. Незадоволення зростало. Большевики все більше втрачали голову. Покликаючись на опущення міста, совет народніх комісарів захопив з скарбниці 27 мільонів та старався захопити ще з державного банку 30 мільонів. Але робітники, довідавшись про се в свій час, заарештували комісарів і примусили повернути гроші, загрожуючи розстрілом.

Совет народніх комісарів утік на кораблі. Розвязана міська Рада збралася і перебрала владу. Одначе вночі, одержавши брехливу телеграму від Муравйова про успіхи на фронті, совет народніх комісарів повернув до міста, заарештував міську управу, заклав усі часописи та при допомозі матросів терроризував населення й тримав владу в своїх руках ще три дні. Тікаючи, большевики захопили 15 мільонів присланих залізничниками. Гроші забрали ніби-то для того, щоб передати їх до державного банку, але виявилось, що до банку грошей не передано. Тільки тепер можна повідомити, що на кораблях в дні панування большевиків вони покарали на смерть десятки ні в чім неповинних людей і кинули їх в море.

Наказ всім губерніяльним і повітовим комісарам. Пропонується пп. комісарам негайно вивісити в рамках на видних місцях по всіх державних і громадських інституціях третій і четвертий Універсали Української Центральної Ради. Всякі постанови і розпорядки бувшого російського тимчасового правительства, а також оголошення і накази большевиків позидмати. Ті постанови тимчасового правительства, яких не скасував Уряд Української Народньої Республіки, перекласти на українську мову і вивісити на відповідних місцях. Всякі написи і вівіски повинні бути негайно зроблені на українській мові. Сей циркуляр широко довести до відому населення через всі урядові і громадські інституції, повітові, городські і волосні управи. Про негайне і точне виконання сього циркуляру зараз же повідомити міністерство. Винуваті в невиконанню будуть усуватись з посад і віддавати ся під суд. Народній міністер внутрішніх справ П. Христюк. Директор Адміністраційно-політичного Департаменту Юр. Гаєвський.

П. заг. „Вдячні Чехи“ пише „Народня Воля з 2 марта так: „Скільки вовка не годуй, а він все-таки в ліс дивить ся“ — каже народня приповідка. Щось подібне маємо зараз з Чехами, які з ласки московських націонал-патріотів формували ся в окремі полки, що мали виступати проти Австрії. Але виступати вони не дуже то спішили ся і спокійнеєсно сиділи собі по містах України, сито годували ся українським хлібом і посіпували собі „где домов муй“... Коли на Україні навалили ся ватаги большевицьких бандитів, Чехи „благорозумно“ заявили свою „неутральність“ і мовчки сиділи собі з боку. Але коли Уряд Української Народньої Республіки дістав допомогу від дружньої нам Німеччини й коли німецьке військo, зеднавши ся з українським, стало очищати Волинь, Поділля і Київщину, тоді пробуваючі в Житомирі й в Києві Чехи заявили про свою солідарність з большевиками. Втікаючи з Житомира, Чехи були забрали з собою величезну силу зброї, яку покидали в 6 веретвах від Житомира, а самі подали ся в Київ пішки. По дорозі через Коростень вони вломили ся в український автомобільний гараж і цінніші машини забрали з собою, а решту порубали сокирами. Там же вони погромили бувшу поміщичу економію і розграбували

150 селян, забравши в них вози й коні. Зірвати мостів їм не вдало ся, бо надіхав німецький опанцирений поїзд і завчасно розігнав погромщиків. Під час сутички поранено одного німецького офіцера.

Бібліографія.

Календар „Української Громади“ в Білій на 1918 рік. Видання „Рідного Слова“. Біла на Підляшшу, 1918. Стор. 160.

Зміст літературної частини такий: Максименко. Під Різдво; Тарас Шевченко. На Різдво (вірш); Сахаренко. Різдвяні Свята; Богдан Лепкий. На святій вечір (вірш); Макар Д. Андрій; Народні колядки; Щедрівки; Ів. Невеселий і Максименко. Про наших гетьманів Богдана Хмельницького й Івана Мазепу; М. Чалий. Коли я побачу, як грають ся діти (вірш); М. Луцкевич. Про землю та виробу (оброблене?) ріллі на Поліссю; М. Рижко. Колодка; Василь Пачовський. Давня історія наших земель; Д. Луцкевич. Земельна справа на Україні (про сервітуті); Ів. Невеселий. Українське шкільництво на Підляшшу, Поліссю й Волині; Др. Л. М—га. До історії волинських шкіл; Українець. Як зберігати здоровя.

В календарній частині крім календарних вісток і сільсько-господарських робіт є вірші Гулака Артемовського, В. Самійленка, Т. Шевченка, В. Залізняка, Б. Грінченка, С. Руданського, М. Пронози, П. В—ого, Е. Гребінки, М. Чернявського, О. Олеся і народні приказки й примітки. Безпретенсійний, тому й симпатичний календарь багато ілюстрований, з картою України й вінеткою на народніх взорах.

Андрій Бабюк. Сміх нірвани. Нариси й новелі. Накладом Комісаріяту Українських Січових Стрільців у Володимирі Волинськім. Львів, 1918. Стор. 40.

Зміст: Сміх нірвани. Авраам. В обняттях демона. На руїнах раю. Над мертвим морем. В забуттю. Трагедія осіннього дня. На хвилях божевілля. Останнє слово живого мерця. Суєта. На розпутьті по півночі два брати зійшли ся. Розбитий дзвін. Центарь розмовляє.

Матерне Слово. Перша читанка. Видання Просвітного товариства імени Бориса Грінченка в таборі Зальцведель. Матеріал взятий з читанки О. Білоусенка „Вінок“. Зальцведель, 1917. Стор. 83. Ц. 30 коп. З портретом Шевченка.

Сміх нірвани нариси й новелі Андрія Бабюка, вже вийшли з друку і продають ся по 1 К в книгарні Наук. Тов. ім. Шевченка, Львів, Ринок 10, та в усіх українських книгарнях в Стрию, Станиславові, Самборі, Коломії й Тернополі і в адміністрації „Вістника“. —

Хто хоче певно та скоро інформувати ся про події в Українській Народній Республіці, той мусить читати щоденник

Виходить що дня рано. **Діло.** Видає: Вид. Спіль. „Діло“.

Наших читачів і прихильників просимо приєднувати „Ділу“ нових передплатників, бо тільки таким способом може часопись удержати ся і поступити вперед в області інформаційних вимог.

Місячна передплата виносить 5 К., чвертьрічна — 15 К., піврічна — 28 К., річна — 56 К.

Редакція й Адміністрація: „Діло“, Львів, Ринок, ч. 10.

Зміст: М. Грушевський. Очищення огнем. — М. Грушевський. Українська самостійність і її історична необхідність. — Від Ради народніх міністрів. До всієї людности Української Народньої Республіки. — Полонений М. Капельгородський. Сучасне. — Тимчасовий земельний закон. — Закон про восьмиденний робочий день. — Др. Павль Рорбах. Український мир і будучина Східньої Європи. — М. Троцький. По заключенню миру з Росією. — Проф. др. Альбрехт Пенк. Межа України супроти Польщі. — Д. В—ко. З окупованих Австрії українських земель. — Полонені офіцери-Українці табору Йозефштадт до Союзу визволення України. — Полонені Українці про залик вступати в армію для оборони Рідного Краю. — Ін. Бочковський. Національна справа. І Національно-визвольні рухи нового часу й „визвольники“. — Вісти — Бібліографія.

Вище, вгору!

*Вище йдїм, там тьми не буде!
Підемо, браття, підемо, люде,
А на горах тьми не буде!..*

*Нам не страшиш буреломи,
Не злякають чорні громи,
Встаньмо разом, скажем, що ми!*

*Гляньте вгору! Серце бить ся.
Хмара хмару юнить, вєть ся,
Сходить сонце і смієть ся...*

*Вже минає час негоди,
Бо збудились сонні води
В шумі вільної природи;*

*Води весни до вєть ждали,
Вчули силу і повстали,
Лід розбили, сон прогнали...*

*Як повстали,— не спинились,
Йшли, боролись, не скорились,
Раз із сонцем полюбились...*

*В грудях морок, в серцї болї,
А в душі жаданє волї,
Що ридає в рїднїм полі;*

*Так в годину тьми й розтукї,
Як знесилять нас звірюкї,
Встаньмо разом! Дайте руки!..*

(Народня Воля).

Клим Полїщук.

Проф. М. Грушевський про холмську й бесарабську справу.

(Промова голови Ц. Ради проф. М. Грушевського на засіданні Ц. Ради 15 марта при ратифікації мирового договору).

Уважаю своїм обовязком як історик, котрий протягом цілого життя спеціальну увагу звертав на історію наших західних окраїн Української Землі та який навіть своїм уродженнем звязаний з тим „Ельзасом“, про який згадували тут, бо я родив ся в Холмщині як син учителя уніятської холмської гімназії, уважаю своїм обовязком познайомити членів Малої Ради з деякими сторонами тих питань, про які сьогодні і вчора кілька разів згадувало ся.

Думаю, ви не сумніваєтесь, без ріжницї національностей, що як демократ і соціалїст, який усе своє життє стояв на обороні прав національностей, а не тільки своєї національності, я перший виступив би з цілою силою свого переконання, колиб з боку нашого правительства та мирової делегації бачив покривдження чи незрозумінне чийсь національних прав, чи в справі Холмщини, чи в справі, яку отсе зараз доволї несподівано видвигнуто, в справі Бесарабії. Я одначе мушу з цілою силою переконання сказати, що в тих актах, які виходили від нашого правительства, не бачив ні в справі Холмщини ні Бесарабії порушення чужих національних прав. І я би дуже жалував, колиб дійсно котра небудь з тих справ поспувала відносини української демократії з демократією польською чи румунською, через непорозуміння, які могла-б навязати польській чи румунській демократії буржуазія польська чи румунська. Я не сумніваю ся, що українська демократія, українські соціалїстичні партії зможуть в тих питаннях легко порозуміти ся з справжньою демократією соціалїстичною польською і молдавською. Але правда, може бути, що їм буде трудно порозуміти ся з імперіалїстичною буржуазією польською, чи румунською, бо вони говорять незрозумілими собі язиками.

Обмежу ся тільки кількома історичними справками з обовязку історика, одного з старших українських істориків, якому приходило ся розсліджувати історію тих земель. Холмська справа в польськїм освітленню являєть ся прикладом суспільних гіпнозів, які навязують ся часом широким кругам народів якоєсь групою людей і стають потім нещастєм, яке закриває очі усього народу на дійсні реальні відносини, псує його політику та приводить до небажаних наслідків. До XIX віку ніодному Полякови не прийшло-б на гадку твердити, що Холмщина є польська, а не руська земля, говорю руська в значінню українська. За часів Польщі Холмщина була одною з земель „Руського воеводства“, а саме пятою землею воеводства поруч Львівської, Галицької, Перемишльської й Сяницької. Передтим до прилучення до Польщі була вона інтегральною частиною Волинї-Галичини. Аж після того, як на віденськїм конгресі дипломати поспивали „Конгресуєку“ з ріжних шматків корони польської: з польських і литовських, білоруських і українських земель, тільки від того моменту Холмщина в уяві Поляків стала частиною Польщі в тіснійшій значінню. Передтим то була руська земля, яка входила в склад корони польської так, як входила Галичина, Київщина і т. ин. І фізіономія її була „руська“, себто українська. Не буду говорити про давній час, про те, що Холмщина се є наслідде, завіщане нам королем Данилом, що вбудував Холм і зробив своєю резиденцією і прикрасив ріжними будовами, широко описаними в Галицько-волинській Літописи. Не буду входити в ті далекі часи. Але скажу, що в XVII віці, коли Польща насувала ся на нас побідно, зламавши всі культурні й національні перешкоди, котрі Україна могла їм противоставити, Холмщина була ще одною з найтривкіїших опор в боротьбі з польщиною і, що рівнозначно було тоді, в боротьбі з католицтвом і унією. Характер сеї боротьби на холмськїм ґрунті в ті часи ясний для всякого, хто мав нагоду заглядати в історичні акти XVII в., то була боротьба місцевої української людности проти польщини. Поіменні переписи людности, які маємо з другої половини XVI віку, не лишають сумніву щодо фізіономії того краю і значіння завзятої, до кривавих конфліктів доведеної боротьби,—боротьби місцевої людности з офіціальною національністю польською, церквою католицькою і уніятською, яка насувала на Україну.

Там до XIX віку ніхто з Поляків не задумав би претендувати на Холмщину, як частину Польщі в тіснім розумінню того слова. Тільки після того, як Польща, понієши великі втрати на інших землях, сконцентрувала усю енергію на „Королівстві“ конгресовім, для неї Холмщина стала інтегральною частиною Польщі. Для польської буржуазної суспільности й католицької церкви стало цілю удержати те, що дав віденськїй конгрес, і від того часу починаєть ся з одного боку усильна увага для підтримання польського елементу в Холмщині, а з другого являєть ся та дражливість, з якою польська суспільність реагувала на кожний акт, який грозив порушити приналежність Холмщини до Польщі.

Коли російське старе правительство робило одну з найбільш своїх ганебних помилок, заганяючи холмських уніятів силоміць в лабету офіціального православя і обрусіння, ламаючи унію, яка в той час стала вже національною церквою на Холмщині, й українська людність, скільки могла, старала ся оборонити себе від офіціального обрусіння, від тих священників Великоросів, які насилали ся на Холмщину, й від російської бюрократії, урядництва, — польське громадянство використало той момент, щоб усе, що курало ся офіціальною російською церквою й народности, пригорнути до польського елементу. Холмщина тоді не могла бути прийнята в оборону Українцями, над якими скупчили ся російські репресії, бо з примусовим переходом уніятів на православє на один час припадає ганебний закон Юзефовича 1876 р., який забороняв українське слово. В той момент Україна, здавлена офіціальним обрусіннем, не могла простягнути руки помочи холмськїй українськїй людности, на котру упали ті релїгійні

й національні репресії. З тої боротьби російського офіційного елемента з українським скористав польський елемент, щоб в свої школи й костели зтягати українську людність Холмщини та зробити з тих ув'язів-Українців, які цуралися російської мови,—католиків і Поляків. Се в значній мірі йому удалося. Дійсно польський елемент в Холмщині зріс значно не стільки через еміграцію сюди польського елемента, скільки від того ополячення того українського елемента, який не хотів стати елементом російським. Отже коли після того піднялося питання, запізніло розуміється, як се звичайно бувало у російській бюрократії,— з опізненням на 30 чи 40 літ, щоб відокремити Холмщину від царства польського, як землю не-польську, в той час вже дійсно для польського громадянства, котре не було свідком того процесу польонізації Холмщини й не було в тім освідомлене, стало се страшною перспективою розділу Польщі. І на всіх тих, хто пробував нагадати, що Холмщина не польська земля, в тім числі й на мене, у Поляків не стало лайок, що хтось сміє не протестувати проти закону Столипіна, що хтось сміє боронити раціональність відокремлення Холмщини.

Я кажу, що те було непорозумінне, навізане широким польським кругам, а може навіть і частині польської демократії, і се непорозумінне мало наслідком, що тепер, коли Україна перший раз від часів Хмельницького могла стати в обороні своєї бідної, може з усіх земель найбільш покривдженої частини своєї землі, сеї Холмщини, тут Польща побачила український імперіалізм і посягання на відвічне польське добро. Так творяться конфлікти! З непорозуміння витворюється шире переконання, за яке суспільности готові йти на усякі спори, війни й жертви, псувати свої добросусідські відносини і т. ин.

Я дуже буду жалувати, коли з приводу Холмщини, тої ділком незаслужено зачисленої в ряд польських земель української землі, поспеються відносини між українською і з польською демократією. Я підкреслюю — демократією, бо польською буржуазією нам не по дорозі, з нею до порозуміння ніколи не дійдемо! Але я жалував би, колиб польським буржуазним верствам удалося навізати таке фальшиве розумінне українсько-польських відносин демократичним групам польської суспільности. Однак смію надіятися, що може до того не прийде, що та комісія, яка збереться для того, щоб установити границю Холмщини й відрізати те, що дійсно утрачене для України з українських земель, хоч історично воно наше, знищить се непорозуміння.

Мушу підчеркнути, що те, що нам признано в Бересті, ще не відповідає нашим історичним границям. Наш Дорогичин, один з наших історичних городів, в якому коронувався король Данило, не увійшов у нашу територію. Але ми не будемо ганятися за історичними реліквіями, а станемо на ґрунті реальних відносин, уважаючи, що можна урятувати в даних обставинах. І мені хоч гірко, що ми не могли дійти до старої етнографічної границі, не могли злучити тих „україн“, як називає Галицько-українська Літопись, я того робити casus belli не буду рекомендувати українській суспільности. Думаю, що і та комісія, яка збереться, не буде заглядати на сторінки наших літописей, а буде числити ся з реальними обставинами. І не в інтересах України, як я вже 10 літ тому писав у справі відокремлення холмської губ., вносити смертвілі частини нашої етнографічної території в нашу державу, тільки те, що живе зараз як українське, що реально зв'язане тепер з українською територією. В справі того зі справжньою польською демократією, з якою найдемо спільну мову і з якою будемо говорити тепер і на далі, ми дійдемо до порозуміння і посварити українську соціалістичну демократію з польською демократією польської буржуазії, думаю, що не вдасться (оплески).

Кілька слів позволю собі сказати щодо Бесарабії. Тут член Малої Ради Перкул робив історичні справи щодо XIX

віку, що та територія була населена романськими племенами й етнографічно була молдавська. Позволю собі сказати, коли робити екскурсію в далеку давнину, що справа маєть ся навпаки. Романська людність Бесарабії являєть ся розмірно новою, а в епоху творення київської держави землі між Дністром і Дунаєм, по відомостям найстаршої літописі, українсько-руської, розуміється, бо молдавські літописі починають ся кілька сот літ пізнійше, були заселені нашим племенем Тверців, котрі сиділи по Дністру до Дунаю („и бѣ множество ихъ“). Тоді молдавської організації тут не було. Приплив румунської людности починаєть ся пізнійше. Вона починає появляти ся тут головно в 14 віку і заливає стару людність болгарську й українську. Алеж в 16 віці Комулович, Хорват, священник, висланець папського престолу, який лишив мемуари, каже, що при Дунаю мешкає „руський народ, численний і сильний“. Се щодо історичної справки. Але історичні права тут, як і скрізь, переплутують ся і про те, хто історично старший, можна безмежно спорити і тим трудно орієнтувати ся. Ми, коли будемо старати ся порозуміти ся з молдавською демократією про розграничення інтересів української і молдавської людности в Бесарабії, будемо виходити з сучасних реальних відносин. І тут, як знаєте, з української сторони ніхто не має претенсії на ті часті Бесарабії, в яких більшість становить молдавська людність і оскільки дійсно місцева людність виявить свою охоту злучитися з Румунією, місцева людність, а не румунське правительство, підчеркую я, — думаю, що зі сторони наших політиків не було ніякого наміру обмежити те законне право кожної людности, кожного народу, який являєть ся хазяїном землі, злучити ся з тою чи іншою державою. Мова може бути тільки про ті території, в яких молдавська людність не має абсолютної більшости. Се є мова про північну частину Бесарабії й полудневу.

Бажано було-б також, аби справа прилучення Бесарабії до Румунії не рішалась одностороннім волевиявленням румунського правительства й порозумінням з центральними державами, а щоб була прийнята на увагу воля місцевої людности, демократичних кругів молдавського населення. Наці товариші с. р. мали ще недавно заяву в тих справах від людности північних і полудневих повітів Бесарабії про те, що вони бажать прилучити ся до Української Народньої Республіки. Товариші с. р. говорили про те в нашій парламенті. Я можу до того, яко голова Центральної Ради, дати справку, що такі заяви поступали й до Ц. Ради і фактом є, що в складі Ц. Ради були представники української людности від полудневої Бесарабії, від акерманського й інших повітів. Така воля української людности Бесарабії не підлягає сумніву. Вона була документально заявлена і з тим очевидно треба буде рахувати ся. Та думаю, що оскільки буде мова про розмежування демократичних верств українських і молдаванських, легко буде порозуміти ся. Я тільки муся сказати, що історичні справки не на користь молдавської людности, колиб вони на основі історичних прав хотіли претендувати на її землі. Се я уважав потрібним зробити ту історичну справку яко член Малої Ради й історик, який з обовязку свого муся займати ся історією тих країв, про котрі була мова, і я взяв слово не для того, щоб з ким небудь полемізувати, а в інтересах заспокоєння, будучи певний, що всупереч реальним інтересам людности української й неукраїнської в обох країнах тих нічого недоброго не буде зроблено зі сторони нашого правительства, не кажучи про те, що конституція України обезпечить широкі права тим неукраїнським елементам, які кінчєть кінцем при розмежуванню опинять ся в межах Української Народньої Республіки. Думаю, що в тім порука всіх соціалістичних партій усього українського народу (оплески).

Справа мирового договору на засіданнях Малої Ради.

При великім зборі членів Ради й публіки почала ся серія історичних засідань Ради. На чергу прийшло 14 марта обговорення мирових договорів України з державами почвирного союзу. Мир підписаний, а Рада народніх міністрів має ратифікувати його по попереднім обговоренню в парламенті, а потім по детальнім розгляді в комісіях. Голодував проф. М. Грушевський, його заступниками були С. Веселовський і М. Шраг.

Від фракції у. с.-р. виголосив при загальній увазі довгу промову Солтан. Перед нами — говорив бесідник — завжди стояла на першім місці справа закінчення війни, яка спричинила так багато нещастя. Революція відіграла при сім величезну роль: вона вбила війну, але й війна відбила ся на здобутках революції, знищивши багато з тих здобутків. І колиб війна далі вела ся, може вона й убила-б зі свого боку революцію. Тому мир був такий необхідний і ми вітаємо сей мировий договір, який відповідає бажанням демократії, як української, так і європейської, бо ми не бажали мира за всяку ціну й він здійснив ся на тих принципах, які піднесено з початку революції — без анексії і без контрибуцій, на підставі самоозначення народів (оплески). Говорять, що се мир не загальний і зі становища Мілюкова й Керенського — се бупім-то ганебний мир. Та ми стояли в обороні інтересів свого народу й сей мир для нас не ганебний, а ганебно було-б вести далі війну на тих підставах, які піднесли Мілюков і Керенський (оплески)... Що розуміли вони під загальним миром? Щоб мир заключили всі союзники... Одначе Україна се нова держава, вона не була в звязку з жадними союзниками й руки у неї розв'язані. Се не зрада тому, що у нас не було ні союзників, ні договорів з ними. Ми керували ся інтересами свого народу, а не бувшими трактатами. І на сей мир треба дивити ся з точки погляду його користи для нашого народу. Чи добре поступили ми, що заключили мир, не дожидаючи закінчення війни?

Бесідник дав притакуючу відповідь і говорив далі: Український народ втягнули у війну проти його волі. У всіх воюючих були свої інтереси — для Англії в Африці, Росія мріла про Царгород. Але про інтереси України не говорило ся нічого. Задля яких же інтересів губили-б ми свій край і народ? (оплески)... Під загальним миром і ми розуміли, що демократія всіх країв зуміє переконати свої правительства, щоб заперестали війну. Та сі надії не справили ся, як і надії інших народів. Сі надії показали ся ілюзоричними. І наша політика змінила ся тому, що політика повинна бути реальна.

Далі, нам докоряють тим, що ми заключили мир окремо від Росії. Та наше правительство зробило все, щоб се не зайшло: народам Росії післано ноту з закликом узяти участь у заключенню миру. Відповіді ми не отримали. Значить, се не наша вина. Зайшло щось більше, — нам видали війну. І в сім нема вини демократії України. Ми не продавали Росії, а той не вигідний мир, який приневодена вона тепер заключити, се результат її надії на демократію західно-європейських країв...

Переходячи до оцінки заключеного миру щодо його істоти, Солтан говорив: Я тверджу й підкреслюю, що сепаратність нашого миру не зменшує його демократичности. Не наша вина, як про се думають прихильники Мілюкова й Керенського з червоними й чорними бармами (оплески)... Мир повинен бути без анексії і контрибуцій. І в заключенім нами мирі нема контрибуцій, як нема й анексії. Ніодна з держав, що заключили мир, не вимагає території, котра не належала-б до неї...

Одинока точка, що викликувала сумніви щодо сього, се справа Холмщини... На підставі наукових даних бесідник вказує, що Холмщина — український край. При сім гарантуєт ся можливість дальшого самоозначення для Холмщини.

Дальше, самоозначення національностей... І сей принцип проведено при заключенню миру й поперед усього щодо самої України. Але такого широкого самоозначення, як намічувало

ся, для всіх народів тут, розумієт ся, нема. Але й се не наша вина, — так зложили ся обставини. Та ми сподіваємо ся, що й для всіх народів се довершить ся так само щасливо, як довершило ся для України. І так — говорив представник фракції у. с.-р. — се демократичний мир по формулі: „без анексії і без контрибуцій на підставі національного самоозначення“ (оплески).

Накінець спинив ся Солтан на відношенню деяких держав до миру: Англія грозить нам пімстою... За що? Чейже вона не подумала підтримати нас проти натиску большевиків. Може за те, що ми заключили торговельний договір з центральними державами? Се, говорять англійські політики, ніж у спину демократії... Не думасмо. Може се ніж для французької й англійської буржуазії!.. (оплески). Заключаючи мир, не треба відгороджувати ся китайською стіною від тої держави, з котрою заключено мир... Швеція і Норвегія вели торгівлю з Німеччиною... Чому-ж їм Англія не грозить пімстою? Наш мир установає надовго добросусідські відносини з центральними державами (оплески). А та кров, котру проливають тепер наші козаки разом з нашими новими сусідами у війні з большевиками, ще більше скріпить наш союз з Німеччиною (оплески). Ми — закінчив Солтан — приймаємо сей мир з признаннем для нашого правительства й делегації, які довели справу до кінця (оплески). Сей мир дасть нам можливість широкого розвитку наших сил. Тому ми голосуємо за миром і за переданнем договорів до комісії... (оплески).

Від імени фракції с.-д. меншевиків і „Бунду“ Чижевський (с.-д. м.) вказав на те, що факт притакуючого голосування за підписаннем преліминарного мира вже рішив наперед і справу теперішнього миру. Тому, не спиняючи ся на справах теперішности, бесідник завис у мряках будучини. До загального миру не прийшло, бо сьому перешкодила багато буржуазія, а також відіграла велику роль дезорганізація фронту й розпад російської революції. При обговоренню економічного й політичного боку мирового договору вказав Чижевський, що користи торговельного договору можуть обернути ся в те, що сильніша держава експлуатуватиме слабшу та двосторонній договір може обернути ся в односторонній. Свою промову закінчив бесідник заявою, що партії, в імени котрих він говорить, голосуватимуть проти ратифікації.

Від імени соціалістів-федералістів забрав слово Кушнір: Війну розпочали імперіалістичні верстви й кінчить ся вона під знаком імперіалізму. Се вірно. Російська революція пробувала повалити заміри імперіалістів, але не найшла в сім відгомону там, звідки треба було ждати, й не могла поконати імперіалістів. Скінчили ся невдачею і проби закінчити війну кривавою борнею. Ми зрозуміли, що не можна скінчити війни мечем. Не змогла осягнути загальний мир і сильніша російська демократія, не всіла осягнути се й слаба українська демократія. Не змогла російська демократія дати поміч ні Сербії, ні Бельгії, а заключила мир тільки для себе. Тим менше представники України могли добити ся демократичного мира для бувшої російської імперії... Стало ясно, що російська революція іде до упадку й що світова революція — авантюра. Стало ясно, що при витворенім положенню треба добивати ся демократичного миру для України, вигідного для нашого народу... (оплески). В тяжкім, дуже тяжкім положенню опинила ся наша держава й був один вихід — мир.

Бесідник спинив ся на політиці большевицького правительства. Воно дурило російські народи брехливими вістками й запевненнями. При обговоренню справи самоозначення не забули нікого, тільки про український народ не сказано ні слова... України не признавали. А тому Україна повинна була піти своїм шляхом.

Україна нікого не зрадила! (оплески). Ми знаємо, що війна ведет ся далі, що Україна попадає в сферу імперіалізму. І тому нам потрібна повна незалежність і мировий договір відкриває нам шлях до того... Ми розуміємо, на що тут натякають: є в засобі й Англія і Японія... Що Росія ще буде